

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง
ข้องกับงานวิจัยนี้ รวมมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะเชิงวิชาชีพของนักศึกษาพยาบาล
 - 1.1 การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสมรรถนะเชิงวิชาชีพของนักศึกษาพยาบาล
 - 1.1.1 นโยบายการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา
 - 1.1.2 แนวทางการจัดการศึกษาทางพยาบาล
 - 1.1.3 ปรัชญาของหลักสูตรการศึกษานพยาบาล
 - 1) ปรัชญาของหลักสูตรการศึกษานพยาบาลในประเทศไทย
 - 2) ปรัชญาของหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตกระทรวงสาธารณสุข
 - 1.1.4 วัตถุประสงค์ของหลักสูตรการศึกษานพยาบาลในประเทศไทย
 - 1) วัตถุประสงค์ของหลักสูตรการศึกษานพยาบาลในประเทศไทย
 - 2) วัตถุประสงค์ของหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตกระทรวงสาธารณสุข
 - 1.2 สมรรถนะเชิงวิชาชีพทางการพยาบาล
 - 1.2.1. ความหมายของสมรรถนะ
 - 1.2.2. สมรรถนะเชิงวิชาชีพ
 - 1.2.3. สมรรถนะเชิงวิชาชีพการพยาบาล
 - 1.2.4. การประเมินสมรรถนะ
2. ปัจจัยส่วนบุคคลของนักศึกษาพยาบาล
 - 2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 2.2 เจตคติต่อวิชาชีพ
3. กิจกรรมการจัดการเรียนการสอนของอาจารย์พยาบาล
4. สภาพแวดล้อมของสถาบัน
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะเชิงวิชาชีพของนักศึกษาพยาบาล

1.1 การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสมรรถนะเชิงวิชาชีพของนักศึกษาพยาบาล

1.1.1 นโยบายการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา

วิจิตร ศรีสะอ้าน (2536) อดีตปลัดทบวงมหาวิทยาลัย กล่าวว่า เนื่องจากปัจจุบันคือ ยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร (Information society) ร่วมกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และมีแนวโน้มว่าจะพัฒนาต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง บุคคลซึ่งจะอยู่ในสังคมเช่นนี้ได้อย่างทันต่อเหตุการณ์จึงต้องเฝ้าหาความรู้อย่างต่อเนื่อง การจัดการศึกษาโดยเฉพาะระดับอุดมศึกษาต้องมีการปรับเปลี่ยน (Dynamic) ให้ก้าวทันกับความก้าวหน้าของสังคมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของประชาคมโลกที่ต้องมีทั้งการพึ่งพา และแข่งขันยังให้เกิดผลกระทบต่อกัน (Interdependent) ซึ่งประเทศที่จะประสบความสำเร็จในการแข่งขันต้องประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการคือ

1) การมีกำลังคนที่มีคุณภาพ และมากพอ

ประเทศไทยยังขาดแคลนกำลังคนโดยเฉพาะระดับมัธยมศึกษา ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศต่อไป โดยเฉพาะสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งปัจจุบันประเทศเรายังถือว่าขาดแคลนมาก คือผลิตได้เพียงร้อยละ 20 ขณะที่สาขาทางสังคมและมนุษยศาสตร์ ผลิตได้ถึงร้อยละ 80 เราจึงต้องเร่งรัดการผลิตกำลังคนในสาขาวิทยาศาสตร์ทั้ง 10 สาขา รวมทั้งสาขาพยาบาลศาสตร์รวมอยู่ด้วย เพื่อให้ประเทศได้มีกำลังคนที่มีคุณภาพในสาขาดังกล่าวเหล่านี้ เพื่อที่สุดจะได้พึ่งตนเองได้ และเป็นที่ยิ่งของประเทศอื่นๆ ได้ในอนาคต

2) ความสามารถในการบริหารจัดการ

ถ้าประเทศใดมีความสามารถในการบริหารจัดการ ก็จะสามารถประเมินผลสำเร็จของประเทศนั้นได้สูงด้วย เช่น ประเทศญี่ปุ่น มีระบบจัดการที่เลื่องลือ ทำให้สามารถเป็นเจ้าทางด้านเศรษฐกิจ โดยไม่ต้องมีทรัพยากรมากมายได้

3) การพึ่งพาตนเองด้านเทคโนโลยี

ประเทศใดที่ไม่สามารถพึ่งตนเองทางเทคโนโลยีย่อมอยู่ในฐานะเสียเปรียบ ดังเช่นที่ประเทศเสียเปรียบในการต่อรองเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาต่อประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีเทคโนโลยีที่เหนือกว่า ดังนั้นหากประเทศไทยยังไม่มุ่งการพัฒนาให้มีเทคโนโลยีของเราเอง การเสียเปรียบเชิงนี้ก็จะยังคงมีต่อไปอีก

ปัจจัยทั้ง 3 ประการนี้ ล้วนอยู่ในความรับผิดชอบของสถาบันอุดมศึกษาที่จะต้องเป็นที่พึ่งของประชาชนทุกระดับทั้งการช่วยการสอน การอบรม ตลอดจนถึงการวิจัย เพื่อการพัฒนาในทุกด้านของการศึกษา

การศึกษาพยาบาลก็นับเป็นการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเช่นเดียวกัน ดังนั้น ความมุ่งหวังที่จะพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาและสมรรถนะของนักศึกษาย่อมมีจุดมุ่งหมาย เดียวกัน แนวทางการจัดการศึกษาพยาบาลจึงต้องมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาให้บัณฑิตมีคุณสมบัติ เหมือนกับบัณฑิตที่จบระดับอุดมศึกษา ดังจะกล่าวต่อไป

1.1.2 แนวทางการจัดการศึกษาพยาบาล

การจัดการศึกษาพยาบาลเป็นการศึกษาเพื่อเตรียมบุคลากรด้านการพยาบาลซึ่ง ถือว่าเป็นวิชาชีพที่มีลักษณะเฉพาะ พยาบาลวิชาชีพต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถพร้อมที่จะปฏิบัติงาน ระดับวิชาชีพและต้องเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม และรักษาจรรยาบรรณวิชาชีพอย่างเคร่งครัด การปฏิบัติงานพยาบาลเป็นการปฏิบัติที่ต้องอาศัยศาสตร์และศิลป์ของการพยาบาล รวมทั้ง ศาสตร์อื่นที่เกี่ยวข้องเป็นพื้นฐาน เป็นการบริการด้านสุขภาพอนามัยแก่ประชาชนทั้งในภาวะที่ ปกติและภาวะที่เจ็บป่วยไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกายหรือจิตใจก็ตาม บริการพยาบาลนี้จะครอบคลุม บริการด้านการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสภาพที่เป็นราย บุคคลและรายกลุ่ม นอกจากนี้ยังรวมถึงการบริการพยาบาลที่ให้แก่ประชาชนที่มาใช้บริการ ใน โรงพยาบาล สถานบริการสาธารณสุขระดับต่างๆ และประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนทั้งที่เป็นการ ปฏิบัติการพยาบาลโดยตรงร่วมกับทีมสุขภาพและการปฏิบัติโดยอ้อมในลักษณะของการฝึกอบรม การนิเทศงาน การประสานงาน โดยมีความมุ่งหวังให้ประชาชนผู้รับบริการมีสุขภาพอนามัยด้าน ร่างกายและจิตใจสมบูรณ์ สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขและพึ่งตนเองได้ (จินตนา ยูนิพันธุ์, 2527)

การจัดการศึกษาพยาบาลในประเทศไทยได้มีการจัดตั้งมาจนถึงปัจจุบัน ประมาณ 100 ปี โดยเริ่มมีการก่อตั้งโรงเรียนพยาบาลครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2439 และได้มีการ เปลี่ยนแปลงและพัฒนาโดยลำดับในแต่ละยุคแต่ละสมัยได้รับอิทธิพลจากหลายด้าน จากผล การวิเคราะห์พัฒนาการของการศึกษาพยาบาลในประเทศไทยของ ไทลีน นฤตกิจ (2529) ได้ จำแนกยุคของการพยาบาลเป็น 4 ยุค ซึ่งแต่ละยุคได้รับอิทธิพลต่างๆ กันคือ

1) การศึกษาพยาบาลยุคแรกตั้งแต่ พ.ศ.2439 - 2468 เป็นการจัดการศึกษา พยาบาลที่ได้รับอิทธิพลมาจากต่างประเทศ โดยชาวต่างชาตินำความรู้เข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทย อีกทั้งยังมีการติดต่อกับประเทศต่างๆ มากขึ้นด้วย อิทธิพลอีกประการหนึ่งคือ ปัญหาสุขภาพ ของประชาชนและการขาดแคลนอัตรากำลังพยาบาล

2) การศึกษาพยาบาลในยุคปรับปรุง พ.ศ.2468 - 2488 ยุคนี้เป็นยุคที่สงคราม โลก ครั้งที่ 2 มีอิทธิพลมาก อีกทั้งการได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ และมีพยาบาลไทย

เดินทางไปศึกษาต่อในต่างประเทศมาก ทำให้มีการพัฒนาหลักสูตรเนื้อหาวิชาที่เรียนใกล้เคียงกับมาตรฐานสากลมากขึ้น

3) การศึกษาพยาบาลยุคฟื้นฟูหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 พ.ศ.2489 - 2504 ปัจจัยที่มีอิทธิพลคือ การขาดแคลนพยาบาล และความต้องการยกระดับมาตรฐานวิชาชีพ ทำให้หลักสูตรพยาบาลได้รับการพัฒนาขึ้นเป็นหลักสูตรในระดับอุดมศึกษาเมื่อ พ.ศ.2499 ซึ่งนับเป็นความก้าวหน้าอย่างสูงของวงการศึกษาระดับวิชาชีพพยาบาล

4) การศึกษาพยาบาลในยุคแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ พ.ศ. 2505 - 2529 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาพยาบาล มี 3 ประการ คือ การขาดแคลนพยาบาล ความต้องการยกมาตรฐานวิชาชีพและยังคงได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศด้วย การจัดการศึกษาพยาบาลในยุคนี้เป็นยุคของการเปลี่ยนการศึกษาไปสู่ระดับอุดมศึกษาอย่างสมบูรณ์

การจัดการศึกษาพยาบาลเพื่อผลิตพยาบาลที่มีสมรรถนะในการปฏิบัติงานในประเทศไทยนั้นมิได้วิวัฒนาการมายาวนาน มีการปรับเปลี่ยนทั้งรูปแบบและวิธีการตลอดมา เพื่อในผู้สำเร็จการศึกษามีความสามารถรับใช้ประเทศชาติหรือสังคม ทั้งนี้เพราะสังคมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี มีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะทางด้านสาธารณสุข เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสุขภาพดีถ้วนหน้า ปี 2543 การประเมินผลผลิตของระบบศึกษานั้นเป็นการตัดสินคุณค่าของผู้สำเร็จการศึกษา ประการสำคัญคือ การประเมินว่าผู้สำเร็จการศึกษา มีความรู้ ความสามารถ เจตคติ และทักษะ หรือกล่าวใหม่ว่ามีสมรรถนะตามที่มุ่งหวังได้มากน้อยเพียงใด วิธีการที่นิยมใช้และยอมรับ คือ การให้ผู้บังคับบัญชาซึ่งเสมือนเป็นผู้ให้เป็นผู้ที่สังเกต และนิเทศการปฏิบัติงานและผลผลิตจากระบบการศึกษา เป็นผู้ประเมินสมรรถนะในแต่ละด้านของผู้สำเร็จการศึกษา (จินตนา ยูนิพันธุ์, 2527)

กระทรวงสาธารณสุขมีหน้าที่รับผิดชอบในการดูแล ส่งเสริมสุขภาพให้แก่ประชาชน โดยบุคลากรในทีมสุขภาพของรัฐ เป็นผู้ดำเนินการประสานงานให้การสนับสนุนและให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพตนเอง เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องเตรียมบุคลากรในทีมสุขภาพให้เพียงพอทั้งปริมาณและคุณภาพ

สถาบันพัฒนากำลังคนด้านสาธารณสุข มีหน้าที่ในการจัดเตรียมบุคลากรในทีมสุขภาพ โดยวิธีการผลิตและพัฒนาบุคลากรทั้งระดับพื้นฐานและระดับต่อเนื่อง สำหรับการจัดการเตรียมบุคลากรทางการพยาบาล ซึ่งเป็นบุคลากรในทีมสุขภาพที่สำคัญยิ่งกลุ่มหนึ่ง สถาบันพัฒนากำลังคนด้านสาธารณสุขได้มีการดำเนินการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ มีหลักเกณฑ์การศึกษาทั้งระดับพยาบาลเทคนิค และระดับพยาบาลวิชาชีพ เพื่อให้บุคลากรพยาบาลสามารถปฏิบัติงานที่ในการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกัน การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสุขภาพ รวมทั้ง

การรู้จักใช้แหล่งประโยชน์จากทรัพยากรและเทคโนโลยีที่มีอยู่แล้วในชุมชนได้อย่างเหมาะสมกับสภาพและสภาพแวดล้อมในชุมชนนั้น ๆ

สำหรับหลักสูตรการศึกษาระดับวิชาชีพ เป็นหลักสูตรที่เน้นชุมชน ซึ่งใช้มาตั้งแต่ปีการศึกษา 2528 สถาบันพัฒนากำลังคนด้านสาธารณสุข ตระหนักถึงความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจึงได้แต่งตั้งกรรมการพิจารณหลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ อันประกอบด้วย นักวิชาการศึกษา วิทยาจารย์ และผู้ทรงคุณวุฒิทางการพยาบาล ร่วมกันพิจารณา พัฒนาปรับปรุงหลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ที่เน้นชุมชน ให้มีความทันสมัยสอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ และแนวโน้มของสภาพสังคมปัจจุบัน โดยยึดหลักให้เป็นหลักสูตรที่เน้นชุมชนเช่นเดิม เพื่อให้พยาบาลสามารถให้การดูแลช่วยเหลือบุคคล ครอบครัว และชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ร่วมกับการดูแลตนเองของบุคคล เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนต่อไป (คณะอนุกรรมการการศึกษาและการวิจัยการศึกษาระดับสูงและศูนย์ประสานงานการศึกษาระดับสูง , 2529)

จากการศึกษาของ ไชยมุณี วิเชียรเจริญ (2535) พบว่า การพัฒนาหลักสูตรพยาบาลตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น ได้มีการพัฒนาขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมตลอดมา และเมื่อมีการนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาใช้ในการพัฒนาประเทศตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา หลักสูตรพยาบาลก็ได้มีการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม และตั้งแต่ฉบับที่ 4 เป็นต้นมา มุ่งส่งเสริมและขยายขอบเขตในการให้บริการสาธารณสุขครอบคลุมประชาชนในชนบทให้มากขึ้น การจัดการศึกษาการพยาบาลก็จัดให้สอดคล้อง โดยต้องผลิตพยาบาลที่มีความรู้ความสามารถให้การพยาบาลที่ครอบคลุมไปถึงประชาชนในชนบทด้วย ในแผนพัฒนาฉบับที่ 7 นั้น นโยบายสาธารณสุขของชาติมีเป้าหมายอยู่ที่ การมีภาวะสุขภาพดีถ้วนหน้าในปี 2543 ดังนั้น การจัดการศึกษาพยาบาลจึงต้องให้พยาบาลมีความรู้เกี่ยวกับสาธารณสุขมูลฐานด้วย เพื่อให้สามารถให้การช่วยเหลือบุคคล ครอบครัว และชุมชน สามารถดูแลรักษาสุขภาพของตนเองได้ ทั้งนี้พยาบาลที่สำเร็จการศึกษาจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ จะต้องเป็นพยาบาลที่มีคุณภาพด้วย กล่าวคือต้องมีสมรรถนะในด้านการปฏิบัติการพยาบาล ด้านการบริหารการพยาบาล ด้านการวิจัยทางการพยาบาล และด้านจริยธรรม ด้านการปฏิบัติการการพยาบาลจะต้องพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้นักศึกษารักการปฏิบัติการพยาบาล ด้านการบริหารการพยาบาล จะต้องพัฒนาให้นักศึกษามีความสามารถในการบริหารจัดการทางการพยาบาลได้ในหน่วยงานที่รับผิดชอบ และมีศักยภาพที่จะพัฒนาเป็นผู้บริหารในระดับสูงต่อไป ด้านการวิจัยทางการพยาบาลมุ่งพัฒนาให้นักศึกษามีจิตวิจัย มีความสามารถในการคิดเชิงวิเคราะห์ และการคิดอย่างเป็นระบบ รักการแสดงความคิดเห็น และยอมรับการวิพากษ์วิจารณ์

ของผู้อื่น ด้านจริยธรรม มุ่งพัฒนาให้นักศึกษามีคุณสมบัติเชิงจริยธรรมที่พึงประสงค์ เช่น มีความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทร ความรับผิดชอบ เป็นต้น และให้มีความสามารถในการใช้เหตุผลเมื่อเกิดปัญหาด้านจริยธรรมในการปฏิบัติงาน

1.1.3 ปรัชญาของหลักสูตรการศึกษาพยาบาล

1) ปรัชญาของหลักสูตรการศึกษาพยาบาลในประเทศไทย

สำหรับการศึกษาพยาบาลของสถาบันต่าง ๆ ในประเทศไทยมีอยู่หลายแห่งและต่างสังกัดกัน โดยแต่ละสถาบันจะมีปรัชญาและจุดมุ่งหมายของการศึกษาแตกต่างกันในรายละเอียด แต่ในจุดมุ่งหมายที่จะสร้างผู้เรียนให้มีความสามารถปฏิบัติการพยาบาลทั่วไปในบทบาทหน้าที่ของพยาบาลในภาพรวมนั้นมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันดังจะเห็นได้จากปรัชญาและวัตถุประสงค์ของหลักสูตรการศึกษาพยาบาลของสถาบันต่าง ๆ ที่รวบรวมไว้ โดยคณะอนุกรรมการการศึกษาและวิจัยทางการศึกษาพยาบาล ศูนย์ประสานงานการศึกษาพยาบาล ในปี 2529 ได้ดังนี้

ปรัชญาของหลักสูตรการศึกษาพยาบาลของสถาบันต่าง ๆ เชื่อว่าผู้ที่จะปฏิบัติในบทบาทหน้าที่ของพยาบาลที่ให้บริการสุขภาพอนามัยในเรื่องเกี่ยวกับการป้องกันโรค การพยาบาลขั้นต้น การปฏิบัติการพยาบาล การฟื้นฟูสภาพและการส่งเสริมดำรงไว้ซึ่งสุขภาพอนามัยที่ดีแก่ประชาชนได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม จะต้องมีคุณลักษณะสำคัญคือ

1.1) มีความรู้ในศาสตร์ทางการพยาบาลและศาสตร์สาขาอื่น ๆ (สำหรับปรัชญาการศึกษาของบางหลักสูตร ซึ่งเป็นหลักสูตรภายใต้สังกัดกระทรวงกลาโหมจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับกฎ ระเบียบ และวินัยทหารด้วย)

1.2) มีความสามารถให้บริการสุขภาพอนามัยในด้านต่าง ๆ

1.3) มีสติปัญญาสามารถตัดสินใจแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพ และจรรยาบรรณวิชาชีพ

1.4) มีคุณสมบัติการเป็นพลเมืองดี ได้แก่ มีศีลธรรม คุณธรรม ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตย และเชื่อว่าการที่จะมีคุณลักษณะดังกล่าวนี้ จะต้องได้รับการศึกษาเล่าเรียนมาทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

2) ปรัชญาของหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตกระทรวงสาธารณสุข

สถาบันพัฒนากำลังคนด้านสาธารณสุข สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข เชื่อว่าสถาบันการศึกษาจะต้องมีความรับผิดชอบในการเตรียมพยาบาลที่มีความรู้ความสามารถด้านวิชาชีพ พร้อมทั้งมีคุณธรรม จริยธรรม ในการปฏิบัติการพยาบาลทุกระดับเพื่อสนองความต้องการด้านบริการพยาบาลในสังคมไทยซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

มนุษย์จำเป็นต้องปรับตัวในด้านชีวภาพ คือ สังคมกับสภาพแวดล้อมซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอโดยใช้กลไกการปรับตัวเพื่อให้เกิดความสมดุลในสภาวะของการมีสุขภาพดีและการเจ็บป่วย การบริการการพยาบาลมุ่งช่วยให้มนุษย์มีสุขภาพดี เพื่อดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความมีสุขภาพดีเป็นสภาวะที่ไม่อยู่นิ่ง ซึ่งบุคคลสามารถพัฒนาและสนองความต้องการพื้นฐานได้ในระดับที่เขาสามารถปฏิบัติกิจกรรมและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมด้วยความพอใจและมีคุณภาพ

การพยาบาลเป็นบริการที่จำเป็นอย่างยิ่งของสังคม และเป็นส่วนสำคัญหนึ่งของระบบบริการสาธารณสุข ปฏิบัติการโดยการประยุกต์สมโนมติทางวิทยาศาสตร์ ทฤษฎี และหลักการต่าง ๆ พร้อมทั้งใช้กระบวนการพยาบาลในการให้บริการพยาบาลเพื่อส่งเสริมสุขภาพแก่บุคคลทุกคน เป้าหมายของการพยาบาลคือ การช่วยบุคคล ครอบครัว และชุมชน ให้มีการพัฒนาเพื่อที่จะสามารถพึ่งตนเองได้ มีสุขภาพดี ดำรงชีวิตและมีส่วนร่วมในชุมชนของตนอย่างมีคุณภาพตลอดวงจรชีวิต

การบริการพยาบาลสามารถปฏิบัติได้ในทุกระดับของบริการสุขภาพ และในสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ต่างๆ การพยาบาลจึงต้องอาศัยความสามารถทางสติปัญญา ทักษะทางสังคมและปฏิบัติทางวิชาชีพโดยใช้หลักการ ทฤษฎีในศาสตร์ทางการพยาบาล และศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง และใช้กระบวนการพยาบาลในการส่งเสริมการพึ่งตนเองด้านสุขภาพ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการให้ประชาชนมีสุขภาพดีถ้วนหน้า การเตรียมเพื่อให้พยาบาลมีความสามารถดังกล่าวข้างต้นนั้น บรรยากาศการเรียนการสอนต้องเอื้ออำนวยต่อการพัฒนา ความคิด การวิเคราะห์วิจารณ์ การรวบรวมข้อมูล การศึกษาค้นคว้า การตัดสินใจที่รอบคอบและถูกต้อง ทักษะการเป็นผู้นำ และความรับผิดชอบต่อการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของตนเองและวิชาชีพ

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องเป็นลำดับ โดยเกิดจากตัวผู้เรียนเอง และจะเกิดขึ้นได้ง่ายเมื่อผู้เรียนมีประสบการณ์ มีความพร้อมที่จะเรียนและใฝ่รู้ใฝ่เรียน รวมทั้งได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากผู้สอนและสภาพแวดล้อม เพื่อให้เป็นผู้สำเร็จการศึกษาที่ประกอบด้วยความรู้ความสามารถ และมีเจตคติที่ดี มีคุณธรรม และจริยธรรมเป็นแกนนำในการดำรงชีวิต

และการปฏิบัติการพยาบาล มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมมาตรฐานแห่งวิชาชีพ และดำรงตนเป็นพลเมืองดีของสังคม

1.1.4 วัตถุประสงค์ของหลักสูตรการศึกษาพยาบาล

1) วัตถุประสงค์ของหลักสูตรการศึกษาพยาบาลในประเทศไทย

จากปรัชญามาเป็นวัตถุประสงค์ของหลักสูตรการศึกษาพยาบาล ซึ่งแต่ละสถาบันการศึกษาได้กำหนดไว้หลายประการแตกต่างกันออกไป สำหรับวัตถุประสงค์ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ได้แก่ ความต้องการที่มุ่งให้ผู้สำเร็จการศึกษามีความรู้ความสามารถและคุณสมบัติที่สำคัญ ดังนี้

1.1) สามารถนำความรู้ความสามารถในศาสตร์สาขาต่าง ๆ รวมทั้งความรู้ในวิชาการพยาบาลมาประยุกต์ใช้ในการพยาบาลทั้งในสถาบันและชุมชน

1.2) สามารถให้การบริการด้านการป้องกันโรค การฟื้นฟูสภาพและการส่งเสริมสุขภาพอนามัยแก่ผู้ป่วยและประชาชน

1.3) สามารถวินิจฉัยวางแผนแก้ไขปัญหาและความต้องการด้านสุขภาพอนามัยของผู้ป่วย สังคม และชุมชน

1.4) ให้การพยาบาลผู้ป่วยได้เหมาะสมตามความต้องการของผู้ป่วยแต่ละราย

1.5) สามารถติดต่อสื่อสาร ประสานงาน และให้ความร่วมมือกับผู้อื่นได้

1.6) มีมนุษยสัมพันธ์ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เสียสละ อดทน รับผิดชอบหน้าที่ รอบคอบ ยืดหยุ่น เห็นการณ์ไกล รู้จักตัดสินใจ และแก้ไขปัญหามีเหตุผล ใช้วิจารณญาณในการแก้ปัญหา

1.7) เป็นผู้นำทั้งในการปฏิบัติงานและวิชาชีพ รู้จักตัดสินใจ สามารถวางแผน จัดระเบียบ และนิเทศงานปฏิบัติการพยาบาลได้อย่างเหมาะสม

1.8) พัฒนาตนเองและวิชาชีพ ศึกษาค้นคว้าความรู้ต่าง ๆ เพิ่มเติมอยู่เสมอ รู้จักแสวงหาความรู้อยู่เสมอ

1.9) สามารถนำผลการวิจัยมาประยุกต์ในการปฏิบัติงานและทำวิจัยได้

1.10) มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพ

1.11) ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตย มีศีลธรรม มีคุณธรรม

1.12) รักษาจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ ตระหนักในคุณค่าของมนุษย์ เคารพใน

สิทธิส่วนบุคคล

2) วัตถุประสงค์ของหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตกระทรวงสาธารณสุข จากหลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ ปี 2537 (ฉบับปรับปรุง) กล่าวว่า เมื่อสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรแล้ว ผู้ที่สำเร็จการศึกษาสามารถทำหน้าที่ตามขอบเขตความรับผิดชอบของวิชาชีพการพยาบาลในการให้บริการ ได้ทุกระดับของการบริการสาธารณสุขแต่บุคคล ครอบครัว และชุมชน ซึ่งผู้สำเร็จการศึกษาจะมีความสามารถดังนี้

2.1) ตระหนักและคำนึงถึงคุณค่าของวิชาชีพการพยาบาล และสิทธิมนุษยชนของบุคคล ครอบครัว และชุมชน

2.2) ให้บริการพยาบาลโดยใช้แนวคิด หลักการ ทฤษฎีทางการพยาบาล กระบวนการพยาบาล และศาสตร์สาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นศักยภาพการดูแลตนเองของบุคคลในการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกัน การรักษาพยาบาล การฟื้นฟูสภาพตามความต้องการ และสิ่งแวดล้อมของแต่ละบุคคล ครอบครัว และชุมชน

2.3) แสดงความสามารถในการคิด วิจัย วิจารณ์ และตัดสินใจ โดยอาศัยหลักการเชิงวิชาการทางคลินิกในการแก้ไขปัญหาสุขภาพของบุคคล ครอบครัว และชุมชน

2.4) ปฏิบัติงานร่วมกับทีมสุขภาพ และบุคลากรหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องในการให้บริการสาธารณสุขทุกระดับ

2.5) ริเริ่ม ปรับปรุง แก้ไขในการบริการและการบริหารจัดการทางการพยาบาล ให้ทันต่อความก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี

2.6) มีส่วนร่วมในการทำวิจัยและ/หรือนำผลการวิจัยมาใช้ในการปรับปรุงการพยาบาล

2.7) มีคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ เป็นหลักในการปฏิบัติการพยาบาลและการดำรงชีวิต

2.8) สอน บริหาร และนิเทศงานบุคลากรที่อยู่ในความรับผิดชอบ

2.9) ใฝ่หาความรู้และมีการพัฒนาตนเอง และวิชาชีพอย่างสม่ำเสมอ

2.10) ^{9.10)} สนับสนุนหลักการประชาธิปไตยและดำรงตนเป็นพลเมืองดีของสังคม

ในการผลิตพยาบาลวิชาชีพที่มีคุณธรรมและสมรรถนะคือ การรู้จักคิดอย่างมีวิจยารณญาณอย่างริเริ่มสร้างสรรค์ มีความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ในการปฏิบัติงานอย่างชำนาญ ตลอดจนยึดมั่นในจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ มีคุณธรรม มีจริยธรรม และทัศนคติที่ดีต่อผู้รับบริการ ผู้ร่วมงาน และต่อวิชาชีพ

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาพยาบาล เป็นกระบวนการที่มุ่งให้ นักศึกษาเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่แสดงถึงความสามารถอย่างเพียงพอ ซึ่งครอบคลุม

ถึงความรู้ เจตคติ และทักษะที่สังเกตได้ในการให้การพยาบาลตามคุณลักษณะที่ต้องการปลูกฝัง ให้เจริญงอกงามกว่าที่เป็นอยู่

จะเห็นว่าทั้งนโยบายทางการศึกษาของอุดมศึกษาทั่วไป และปรัชญาของหลักสูตร รวมทั้งวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ล้วนต้องการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาให้มีประสิทธิภาพทั้งนั้น เพื่อให้บัณฑิตที่จบออกมามีสมรรถนะในการปฏิบัติหน้าที่ ถ้าเป็นสาขาด้านวิชาชีพก็ต้องการให้นักศึกษามีสมรรถนะทางด้านวิชาชีพเพิ่มขึ้นด้วย โดยเฉพาะวิชาชีพทางการพยาบาลเป็นวิชาชีพที่ต้องปฏิบัติอยู่กับชีวิตของคน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่สมรรถนะเชิงวิชาชีพของพยาบาลจะต้องมีประสิทธิภาพอย่างยิ่ง ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงเป็นการเริ่มวางแนวทางให้ตั้งแต่มเริ่มต้น เพื่อพัฒนาเป็นสมรรถนะที่ดีต่อไป

1.2. สมรรถนะเชิงวิชาชีพการพยาบาล

1.2.1 ความหมายของสมรรถนะ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525) ได้ให้ความหมายของคำว่า "สมรรถนะ" หมายถึง ความสามารถ ซึ่งคือ การมีคุณสมบัติเหมาะแก่การจะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า "Ability" แปลว่า ความสามารถ แต่ยังคงเฉพาะว่า "Competency" แปลว่า ความสามารถในการทำบางสิ่งบางอย่างได้ดีหรือมีประสิทธิภาพ

National Institute of Adult Continuing Education (1989 อ้างถึงในคณะอนุกรรมการการศึกษาและวิจัยทางการศึกษาพยาบาลและศูนย์ประสานงานการศึกษาพยาบาล, 2529) กล่าวว่า สมรรถนะเกี่ยวข้องกับสิ่งที่บุคคลสามารถทำได้มากกว่าการเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เรารู้ และได้ให้คำจำกัดความว่า สมรรถนะเป็นการรวบรวมความสามารถในการเปลี่ยนทักษะและความรู้ไปสู่สถานการณ์ใหม่ภายใต้ขอบเขตของวิชาชีพ ซึ่งเป็นการรวบรวมการจัดระบบงานและการวางแผนงาน เปลี่ยนแปลงสิ่งใหม่ ๆ และจัดการกับกิจกรรมที่ไม่ได้ทำเป็นประจำ ซึ่งประกอบด้วย คุณลักษณะของการมีประสิทธิภาพของบุคคล ซึ่งเป็นที่ต้องการของสถานปฏิบัติงานในการจัดการกับผู้ร่วมงาน ผู้จัดการและลูกค้า

Boam และ Sparrow (1992 : 17) กล่าวว่า "สมรรถนะ" เป็นกลุ่มของรูปแบบพฤติกรรม ซึ่งเจ้าของพฤติกรรมต้องการนำไปสู่ตำแหน่งเพื่อปฏิบัติงานและหน้าที่ด้วยความสามารถ

Benner (1982) ได้ให้คำจำกัดความ "สมรรถนะ" ว่าเป็นความสามารถในการปฏิบัติงาน พร้อมด้วยผลลัพธ์ที่ต้องการในโลกแห่งความเป็นจริง

Mc Ashan (1979 อ้างถึงใน กุลยา ตันติผลชีวะ, 2532 : 137) ได้ให้ความหมาย "สมรรถนะ" ว่าหมายถึง ความรู้ ทักษะ และความสามารถหรือสมรรถภาพที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งพึงมีและสามารถแสดงออกมาให้เป็นในรูปพฤติกรรมทางความรู้ เจตคติ และการกระทำที่ดี

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า สมรรถนะ หมายถึง ความสามารถของบุคคลบุคคลหนึ่งที่ได้สืบเนื่องมาจากความรู้ที่บุคคลนั้นมีอยู่

1.2.2 สมรรถนะเชิงวิชาชีพ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2524) ให้ความหมายของวิชาชีพ คือ อาชีพประเภทใดประเภทหนึ่งที่มีอำนาจและสถานภาพทางสังคม เป็นที่ยอมรับว่ามีความสำคัญในสังคม ผู้ประกอบวิชาชีพจะต้องมีทักษะทางเทคนิคสูง และได้รับการศึกษาหรืออบรมจนเป็นที่รับรองอย่างเป็นทางการ มีหลักฐานแสดงวุฒิ

นันทนา น้ำฝน (2538 : 16) กล่าวถึงวิชาชีพว่า เป็นอาชีพที่มีหลักการทางวิชาการ หรือทฤษฎี มีการถ่ายทอดความรู้และทักษะ เพื่อให้สมาชิกใหม่มีความสามารถเชิงสมรรถนะ สามารถให้บริการแก่ผู้รับบริการได้ตามมาตรฐานและตามบรรทัดฐานของวิชาชีพนั้น

Goode (1957 : 194-200) กล่าวว่า ความเป็นวิชาชีพต้องมีการถ่ายทอดทางสังคม หรือสมาชิกต้องผ่านการศึกษอบรม มีกลไกการควบคุมทางสังคม และมีการประเมินทางวิชาชีพ

โดยสรุปจากความหมายต่างๆข้างต้น สมรรถนะเชิงวิชาชีพ หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะปฏิบัติงาน โดยผู้ปฏิบัติจะต้องมีความรู้และทักษะที่ได้รับการฝึกฝนอบรม มีเจตคติและการกระทำที่ดี รวมทั้งต้องได้รับการรับรองและควบคุมจากองค์กรวิชาชีพอย่างเป็นทางการ

คุณลักษณะที่ถือได้ว่าเป็นคุณลักษณะทางวิชาชีพ สามารถวัดได้จากลักษณะการให้บริการ จากลักษณะบริการในทางวิชาชีพ ช่วยให้เห็นคุณลักษณะที่จำเป็นของพยาบาลทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และคุณธรรมได้ชัดเจนขึ้น ความรู้ลึกซึ้งรับผิดชอบซึ่งเกิดขึ้นจากความเป็นวิชาชีพ จะควบคุมผู้ปฏิบัติวิชาชีพให้รักษาระเบียบวินัยส่วนบุคคล รักษาจรรยาบรรณของวิชาชีพ และอำนาจในการปฏิบัติงาน ความรับผิดชอบช่วยให้ผู้ปฏิบัติวิชาชีพกำหนดขอบเขตที่ชัดเจนของวิชาชีพ กำหนดสิทธิในการเลือกฝึกฝนและควบคุมผู้ปฏิบัติวิชาชีพ ความรู้ในศาสตร์แห่งวิชาชีพอย่างแท้จริงประกอบกับความชำนาญในการปฏิบัติเป็นรากฐานของความเป็นอิสระในวิชาชีพการพยาบาล (ฟารีดา อิบราฮิม , 2535 : 1)

Ganong [1980) ได้กำหนดคุณสมบัติของวิชาชีพไว้เป็นข้อ ๆ เพื่อช่วยให้พยาบาลวิชาชีพกำหนดขอบเขตการทำงานของตนโดยยึดหลักต่อไปนี้

1) ทางด้านความรู้ พยาบาลจะต้องรอบรู้ในงานที่ปฏิบัติเป็นอย่างดี ต้องศึกษาและทำงานให้เกิดความรู้เพิ่มมากขึ้น ต้องไม่แสดงความไร้สมรรถนะหรือหวั่นไหวถึงงานของตนที่ปฏิบัติ

2) ด้านประสบการณ์ ต้องฝึกประสบการณ์ที่มีความหมาย สามารถเผชิญต่อสถานการณ์ที่ยากลำบากและตอบสนองต่อสถานการณ์ในทางที่ถูกที่ควร

3) ด้านทักษะ ต้องเป็นผู้ชำนาญการ ทำงานด้วยคุณภาพสูงสุด ไม่ทำงานแบบสมัครเล่น เรียนรู้ด้วยวิธีการที่ดีเด่น ฝึกปฏิบัติความรู้ และให้บริการในทุกสถานการณ์

4) ด้านความเชื่อมั่นไม่ใ้เฉพาะตนเองเท่านั้น แต่ต้องเชื่อมั่นในบุคคลอื่นซึ่งทำงานร่วมกันด้วย

5) ด้านการเปลี่ยนแปลงและเคลื่อนไหวเพื่อพัฒนางาน ต้องเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเพื่อนำไปสู่พัฒนาการในงาน เชื่อมั่นในความสามารถและเป็นที่ยอมรับในบุคคลอื่นในความสามารถดังกล่าว

6) ด้านการแสดงออก ต้องเป็นผู้พอใจในชัยชนะ ให้ความสามารถรอบด้านให้ไปสู่ความสามารถสูงสุด เพื่อให้ได้รับความสำเร็จและภาคภูมิใจ

7) ด้านการยอมรับ มีความพึงพอใจในงาน และยืนหยัดอยู่บนความเป็นจริงตามคุณค่าที่ตนเองมองเห็น ปรับสภาพอย่างพอเพียงในหลาย ๆ ทางให้เกิดความสำเร็จและพึงพอใจ

8) ด้านความเป็นผู้นำ ต้องเต็มใจในการเป็นผู้นำในหน่วยงาน ทำงานเต็มความสามารถ อุทิศเวลาและใช้ความสามารถจนถึงที่สุด ให้ได้ชื่อว่าเป็นผู้ให้มากกว่าเป็นผู้รับมองเห็นค่านิยมและความต้องการของหน่วยงานที่ปฏิบัติซึ่งมุ่งการบริการแก่สังคม

ตามปัจจุบันจุดมุ่งหมายของการศึกษาพยาบาล คือ การสอนผู้สำเร็จการศึกษาให้เป็นพยาบาลที่มีการศึกษากว้างขวาง สามารถปฏิบัติหน้าที่ในระดับต่างๆ ได้ พร้อมกับมีทักษะเฉพาะในการเป็นผู้ให้การดูแลสุขภาพ ผู้นำ ผู้ส่งเสริมสุขภาพ ครู หรือที่ปรึกษาและผู้คัดกรองสุขภาพ จุดมุ่งหมายเหล่านี้ขึ้นอยู่กับแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงทางการพยาบาลด้านต่างๆ ซึ่งปัจจุบันได้เพิ่มเรื่องการวิจัย และการนำไปมีส่วนร่วมในชุมชนมากขึ้น รวมทั้งสนองตอบความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย (Linc 1987 : 172 อ้างถึงใน คณะอนุกรรมการศึกษาและวิจัยทางการศึกษาพยาบาลและศูนย์ประสานงานการศึกษาพยาบาล , 2529)

การศึกษาพยาบาลของสถาบันต่าง ๆ ในประเทศไทยมีอยู่หลายแห่ง และต่าง สังกัดกัน โดยแต่ละสถาบันจะมีปรัชญาและจุดมุ่งหมายของการศึกษาแตกต่างกันในรายละเอียด แต่ใน จุดมุ่งหมายที่จะสร้างผู้เรียนให้มีความสามารถปฏิบัติการพยาบาลทั่วไปในบทบาทหน้าที่ ของพยาบาลในภาพรวมนั้นมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันดังจะเห็นได้จากปรัชญาและวัตถุประสงค์ ของหลักสูตรของการศึกษาพยาบาลของสถาบันต่างๆ ซึ่งควรมีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ

- 1) มีความรู้ในศาสตร์ทางการพยาบาลและศาสตร์สาขาอื่น ๆ
- 2) มีความสามารถให้บริการสุขภาพอนามัยในด้านต่าง ๆ
- 3) มีสติปัญญาสามารถตัดสินใจแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีเจตคติ ที่ดีต่อวิชาชีพ และจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ
- 4) มีคุณสมบัติของการเป็นพลเมืองดี ได้แก่ มีศีลธรรม คุณธรรม ยึดมั่นใน ระบบประชาธิปไตย

การศึกษาพยาบาลมีเป้าหมายเพื่อผลิตพยาบาลออกไปปฏิบัติงาน โดยให้ บริการสาธารณสุขแก่ประชาชนในบทบาทหน้าที่ฐานะเป็นพยาบาลวิชาชีพ ดังนั้นปรัชญาการ ศึกษาพยาบาลจึงต้องระบุบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่เป็นลักษณะเฉพาะของพยาบาล วิชาชีพที่พึงจะปฏิบัติต่อสังคมไว้ด้วย ซึ่งคุณลักษณะเฉพาะที่สำคัญของพยาบาลวิชาชีพ คือ จะ ต้องยอมรับและเข้าใจความต้องการพื้นฐานของบุคคล ทั้งคนที่ปกติหรือเจ็บป่วย และรู้ว่าควร จะ ให้ความช่วยเหลือเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลและชุมชน ยังต้องเป็นผู้ที่มีความคิดตัดสินใจจำแนกเรื่องต่างๆ เพื่อสนับสนุนให้ปฏิบัติกิจกรรมในขอบเขตของวิชาชีพ (Heidgerken 1965 : 12-13) การมีคุณลักษณะของพยาบาลดังกล่าวจะทำให้จุดมุ่งหมายของการพยาบาล สัมฤทธิ์ผลได้ นั่นคือช่วยให้ประชาชนมีสุขภาพอนามัยที่ดี โดยการดำรงรักษาและส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค และฟื้นฟูสมรรถภาพให้แก่ผู้รับบริการ

1.2.3 สมรรถนะเชิงวิชาชีพทางการพยาบาล

จากการประชุมสัมมนาพยาบาลแห่งชาติครั้งที่ 2 พ.ศ. 2536 พบว่า บัณฑิต ทางพยาบาลศาสตร์ควรมีสมรรถนะทางด้านต่าง ๆ ดังนี้

สมรรถนะทางด้านความรู้และความสามารถ ได้แก่ ความสามารถด้านการจำ การคิด การตัดสินใจ การแก้ปัญหา และการปรับตัว ของบัณฑิตสาขาพยาบาลศาสตร์ต่อสถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ได้แก่ มีความรู้อย่างลึกซึ้งใน ศาสตร์ทางการพยาบาล มีความเฉลียวฉลาด ไหวพริบดี แสวงหาความรู้ใหม่และพัฒนาตนเอง อยู่เสมอ สามารถแก้ปัญหาด้วยการวิเคราะห์ โดยใช้เหตุผลตามหลักวิธีการทางวิทยาศาสตร์

มีความรู้เรื่องภาวะผู้นำ มีความรู้รอบตัว สามารถสนทนากับบุคคลอื่นทั้งในและนอกวิชาชีพได้ และมีความรู้และเข้าใจในการจัดรูปแบบการให้บริการด้านสาธารณสุขแก่ประชาชนตามนโยบาย การพัฒนาสาธารณสุขของประเทศ

ความรู้และทักษะที่นักศึกษาพึงมีในการดูแลสุขภาพของบุคคลด้านกาย จิตและ สังคมที่ประจุมอบิปรายความรู้และทักษะที่บัณฑิตพึงมีเพื่อสามารถให้การดูแลแบบองค์รวมได้ดังนี้คือ

1) ความรู้วิชาชีพพื้นฐานที่นักศึกษาพึงมี แบ่งเป็นความรู้ในกลุ่มวิชาความรู้วิชาทั่วไป ได้แก่ วิชาพื้นฐาน เช่น วิทยาศาสตร์ มนุษย์ศาสตร์ สังคมศาสตร์ และภาษาศาสตร์

2) วิชาชีพการพยาบาล - ความรู้วิชาชีพการพยาบาลที่เกี่ยวข้องกับปฏิบัติการพยาบาล ได้แก่ความรู้และทักษะดังต่อไปนี้

2.1) ความรู้วิชาชีพปฏิบัติการในการเข้าใจรอบเขตและวิธีการดูแลผู้รับบริการ ใช้กระบวนการพยาบาลในการดูแลบุคคล ครอบครัว ชุมชน ในภาวะสุขภาพดี และเจ็บป่วย โดยมีกรอบทฤษฎีช่วยในการ approach ทั้งกาย จิต สังคม อย่างเป็นองค์รวม

2.2) ทักษะจำเป็นในการปฏิบัติการพยาบาลได้อย่างมีคุณภาพได้แก่

2.2.1) ทักษะในการสังเกต ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในการประเมินปัญหาทางการพยาบาล

2.2.2) ทักษะในการใช้กระบวนการพยาบาลดูแลบุคคล ครอบครัวและชุมชน

2.2.3) ทักษะในการสื่อสารที่จำเป็นสำหรับพยาบาลในการรับข้อมูลและสื่อความหมายที่ต้องการไปยังผู้รับข้อมูล

2.2.4) ทักษะในการบูรณาการความรู้ ประยุกต์ในการปฏิบัติการพยาบาล โดยเฉพาะการดูแลคนทั้งคน

2.2.5) ทักษะในการประเมินตนเองและพัฒนาตนเองให้เกิดบุคลิกภาพเชิงวิชาชีพ

2.2.6) ทักษะในการประเมินทางจิตสังคม

บัณฑิตสาขาพยาบาลศาสตร์ควรมีความสามารถในการปฏิบัติการพยาบาลแบบองค์รวม ครอบคลุมทั้งด้านกาย จิต สังคม และจิตวิญญาณโดยใช้กระบวนการพยาบาลบนพื้นฐานของกรอบแนวคิดทางทฤษฎีและจรรยาวิชาชีพ

ความคาดหวังในความสามารถด้านการปฏิบัติการพยาบาลของบัณฑิตสาขาพยาบาลศาสตร์ คือ นักศึกษาพยาบาลควรมีความสามารถหลัก 3 ด้าน คือ รู้จริง ทำเป็น และ

ทำด้วยใจรัก ซึ่งผลคือบัณฑิตพยาบาลศาสตร์จะสามารถปฏิบัติการพยาบาลในฐานะพยาบาลวิชาชีพได้อย่างมีคุณภาพ ที่ประชุมร่วมกันอภิปรายในประเด็นความคาดหวังของบัณฑิตพยาบาล ด้านปฏิบัติการพยาบาลและความคาดหวังด้านความรู้และทักษะของผู้เรียนเพื่อให้สามารถดูแล กาย จิต และสังคม อย่างเป็นองค์รวม ซึ่งมีข้อเสนอแนะและข้อสังเกตดังนี้

สมรรถนะของบัณฑิตที่ผู้ใช้บริการต้องการ

จากการประชุมสัมมนาพยาบาลแห่งชาติครั้งที่ 2 พ.ศ. 2536 ที่ประชุมได้อภิปรายความคาดหวังของผู้ใช้บริการต่าง ๆ ถึงสมรรถนะที่ต้องการของพยาบาลที่ทำงานในหน่วยงานต่างๆ สรุปได้ว่าผู้ใช้บริการต้องการพยาบาลที่มีสมรรถนะในการปฏิบัติการพยาบาลในด้านต่างๆ ดังนี้

- 1) สามารถร่วมทีมงานได้ คือเป็นผู้นำ/ผู้ตามที่ดี
- 2) มีศิลปะในการสื่อสารให้ผู้ฟังมีความเข้าใจและพึงพอใจ
- 3) มีความสามารถในการสัมผัสจิตวิญญาณของผู้ป่วยและครอบครัว
- 4) ปฏิบัติการพยาบาลอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรมวิชาชีพอย่างเหมาะสม
- 5) มีสำนึกของการเป็นผู้ให้บริการทางวิชาชีพ ให้การดูแลผู้รับบริการอย่างเต็ม

ใจ

- 6) ให้ความสนใจดูแลความต้องการพื้นฐานของผู้รับบริการ
- 7) ปฏิบัติการพยาบาลที่ส่งเสริมความเป็นเอกสิทธิ์ (Autonomy) ของวิชาชีพ
- 8) ปฏิบัติการพยาบาลที่ให้ความมั่นใจในความปลอดภัยแก่ผู้รับบริการและใช้

ทรัพยากรอย่างเหมาะสม

ทักษะจำเป็นที่นักศึกษาควรได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติ ได้แก่

- 1) การมอบหมายงาน
- 2) การติดต่อประสานงาน
- 3) การทำงานเป็นทีม
- 4) การบริหารงานบุคคลและการบริหารเวลา
- 5) การแก้ปัญหา (ทั้งในกรณีปกติและรีบด่วน)
- 6) การตัดสินใจ
- 7) การนำการปรึกษานาหรือ
- 8) การเป็นผู้นำในสถานการณ์ต่างๆ

- 9) การพูดในที่ชุมชน
- 10) การแสดงออกที่เหมาะสม
- 11) การจัดการกับการเปลี่ยนแปลงและความขัดแย้ง
- 12) การเขียนและนำเสนอโครงการ
- 13) การนิเทศงานและการติดตามประเมินผล
- 14) การบริหารงบประมาณ

การปฏิบัติเป็นหัวใจสำคัญของการพยาบาล ด้านนักศึกษาได้ปฏิบัติในสถานพยาบาลที่มีคุณภาพ จะส่งเสริมให้นักศึกษาเป็นพยาบาลที่มีคุณภาพ การปฏิบัติการพยาบาลจะต้องมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จึงจะเป็นการปฏิบัติในระดับวิชาชีพ สมจิต หนูเจริญกุล (2536) ได้กล่าวถึงลักษณะของการปฏิบัติการพยาบาลในระดับวิชาชีพดังนี้

- 1) การทำงานแบบสหวิทยาการ พยาบาลจะต้องทำงานร่วมกับวิชาชีพอื่นในฐานะผู้ร่วมงาน ไม่ใช่ผู้ตามหรือผู้รับคำสั่ง
- 2) มีความรับผิดชอบ ตัดสินใจ และรับผิดชอบในผลที่ตามมา
- 3) ปฏิบัติการพยาบาลที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานขององค์ความรู้และภายใต้กฎหมายแห่งวิชาชีพ
- 4) ความมีเอกลิทธิ หรือ อิสระ ในส่วนที่พยาบาลรับผิดชอบมีผลงานวิจัยต่าง ๆ ระบุว่า พยาบาลมีความพึงพอใจในวิชาชีพก็ต่อเมื่อมี การยอมรับและเอกลิทธิแห่งวิชาชีพ
- 5) ตระหนักถึงจรรยาบรรณของสังคม
- 6) มีการกระตุ้นตนเองอยู่เสมอให้เพิ่มสมรรถนะของวิชาชีพในด้านของการปฏิบัติการพยาบาล

ความคาดหวังในความสามารถด้านการบริหารจัดการของบัณฑิตสาขาพยาบาลศาสตร์

1) บัณฑิตพยาบาลควรมีความสามารถที่จะบริหารจัดการด้านคุณภาพ (Health care management) ในหน่วยงานบริการสุขภาพที่รับผิดชอบ และมีศักยภาพที่จะพัฒนาเป็นผู้บริหารระดับสูงต่อไป

2) ทักษะในการบริหารจัดการที่บัณฑิตพยาบาลควรมี แบ่งเป็น 3 ด้าน ดังนี้

2.1) ทักษะด้านความคิด (Conceptual skill) ได้แก่ การมีความรู้ความสามารถและทักษะในด้านการปฏิบัติการพยาบาล มีความรู้ความสามารถในเรื่องการบริหารจัดการทางการพยาบาล มีความรู้ความสามารถในการบริหารทั่วไป มีความสามารถในการอ่าน

และการใช้ผลงานวิจัย เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการ มีความสามารถใช้เทคโนโลยีใหม่ และมีความสามารถในเรื่อง การผ่อนคลายสถานการณ์ ผ่อนคลายตนเองและผู้ร่วมทีม

2.2) ทักษะด้านการบริหารจัดการ (Management Skill) ได้แก่ การวางแผนอย่างเป็นระบบ รวมทั้งการวิเคราะห์สถานการณ์และการปรับแผน การตัดสินใจ การแก้ปัญหา การติดต่อสื่อสาร และการประสานประโยชน์ การใช้ระบบข้อมูลข่าวสาร และเทคโนโลยี การเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ การบริหารเวลา การสร้างขวัญและกำลังใจ การสร้างแรงจูงใจ การควบคุมคุณภาพทางการพยาบาล การเตรียมความสามารถของผู้ร่วมทีม เพื่อตอบสนองปัญหาในเชิงรุก ความสามารถในด้านการตลาด ความสามารถในการหาข้อมูล แหล่งข้อมูลที่จะนำมาแก้ปัญหา ทักษะด้านภาวะผู้นำและทักษะเกี่ยวกับมนุษย์ มีการแสดงออก ที่ถูกต้อง เหมาะสม สามารถเป็นผู้นำทีม ผู้ร่วมทีม และผู้สร้างทีม มีคุณภาพ จริยธรรม รับฟัง คำติชม และข้อเสนอแนะจากผู้อื่น มีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง มองเห็นการณ์ไกล มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีทักษะในการทำการเปลี่ยนแปลง มีทักษะในการพูดในที่ชุมชน มีทักษะในทางการเมืองเพื่อการบริหารจัดการ เห็นคุณค่าของผู้อื่น และแสดงออกถึงการเห็นคุณค่าของผู้อื่น มีความยืดหยุ่น ให้ข้อเสนอแนะ เป็นที่ปรึกษา สามารถคาดการณ์/พยากรณ์ สถานการณ์ได้ล่วงหน้า สามารถสร้างวัฒนธรรมของทีม มีความคิดที่เป็นระบบ กล้าเสี่ยง และรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้น มั่นใจในตัวเอง และเป็นตัวแบบที่ดี

วรรณวิไล จันทราภา (2532) กล่าวถึงสมรรถนะของพยาบาลไว้ว่ามีประเด็นที่สำคัญ 2 ประการคือ

1) ความรู้ความสามารถในวิชาชีพแบ่งออกเป็น

1.1) ทักษะเชิงเทคนิค (Technical Skill) คือ เทคนิคการพยาบาลต่าง ๆ ได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี

1.2) ทักษะเชิงการจัดการ (Management Skill) คือ การบริหารจัดการพยาบาลเป็นผู้ดูแลคนต้องจัดการ จัดหา จัดเตรียม ทำอย่างไรจึงจะทำให้ผู้รับบริการได้รับบริการอย่างเหมาะสม ซึ่งการจัดการนี้จะควบคู่ไปกับการบริหาร นอกจากดูแลผู้ป่วยแล้ว ในทีมสุขภาพ พยาบาลจะช่วยบริหารจัดการเตรียมทีม และช่วยผู้อื่นในทีมด้วย

1.3) ทักษะเชิงการเป็นผู้นำ (Leadership Skill) คือ ทักษะการเป็นผู้นำพยาบาลมีบทบาทเป็นหัวหน้าทีมสาธารณสุข มีการบริหารจัดการใช้เทคนิคต่าง ๆ ได้ดี

2) บุคลิกภาพ (การปรับตัว) บุคลิกภาพที่พยาบาลควรจะปรับตัวเพื่อให้เหมาะสมกับงานมีดังนี้ คือ

2.1) ปฏิบัติตนให้เป็นอิสระไม่ขึ้นกับใคร รับผิดชอบต่อตนเอง

2.2) ปรับตัวให้เข้ากับงาน ควบคุมการทำงานของตนเองให้เหมาะสมกับเวลา

2.3) รู้จักกฎระเบียบ วินัย รู้จักเอกลักษณ์ของวิชาชีพ เหมาะสมกับความเป็นบัณฑิต รู้จักการแต่งกายที่เหมาะสม วาจาสื่อรวม มีมารยาทดี

Chickering (1993) ได้ศึกษาถึงทฤษฎีพัฒนานักศึกษาและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนานักศึกษาต่าง ๆ และได้สรุปเจตคติที่ดีในวิชาชีพพยาบาล และที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะใน 8 ประการดังนี้

1) การใฝ่รู้ สถาบันอุดมศึกษาต้องพัฒนา ให้นักศึกษาเกิดสมรรถนะในด้านทักษะ และสติปัญญา คือ ต้องทำให้นักศึกษามีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ มีความรู้สึกที่ดีและมีทักษะในการค้นหาความรู้ได้ด้วยตนเอง การใฝ่รู้จึงเกี่ยวข้องกับสมรรถนะเชิงวิชาชีพ ในด้านสมรรถนะเชิงความรู้ความสามารถ

2) การมีวินัยในตนเอง การมีวินัยในตนเองในการปฏิบัติการพยาบาล คือ การปฏิบัติตามกฎระเบียบที่วางไว้ และมีความมุ่งมั่นตั้งใจทำหน้าที่และการทำงานให้สำเร็จตามกำหนดเวลาและเป้าหมายโดยไม่เกิดผลเสียต่อตนเอง การปลูกฝังให้บัณฑิตสาขาพยาบาลศาสตร์มีเจตคติที่ดีในวิชาชีพเรื่อง การมีวินัยในตนเอง ถือว่าเป็นการเสริมสร้างการมีวินัยในตนเอง อันจะก่อให้เกิดความรับผิดชอบในหน้าที่ต่อสมรรถนะในการปฏิบัติงานการพยาบาลต่อไป

3) ความเชื่อมั่นในตนเอง การให้นักศึกษาเกิดการพัฒนาคำรู้สึกเชื่อมั่นในสมรรถนะของตนเอง มีการยอมรับในคุณค่าของตนเอง โดยมีอัตมโนทัศน์ที่ดีต่อตนเองเพิ่มมากขึ้น จะพัฒนาไปสู่สมรรถนะเชิงวิชาชีพทางด้านบุคลิกภาพที่ดี มีเอกลักษณ์เฉพาะตนได้

4) การควบคุมอารมณ์ นักศึกษาที่ได้รับการพัฒนาจากสถาบันอุดมศึกษาในเรื่องการควบคุมอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม คือ การที่นักศึกษาต้องมีความสามารถในการปรับอารมณ์ ของตน ควบคุมอารมณ์และแสดงอารมณ์ของตนเองออกมา ในทางที่เหมาะสมกับเหตุการณ์และสถานการณ์อันจะนำไปสู่สมรรถนะที่ดีในด้านของบุคลิกภาพและการปฏิบัติการพยาบาล

5) ความมีมนุษยสัมพันธ์ การพัฒนาให้นักศึกษามีความเข้าใจ ยอมรับและเคารพซึ่งความแตกต่างของบุคคล แล้วมีการพัฒนาให้มีทักษะและความสามารถในการเข้าไปติดต่อสร้างความสัมพันธ์อันดีกับบุคคลได้อย่างสนิทสนมคุ้นเคย นักศึกษาจะต้องเรียนรู้ถึงการแสดงออกของอารมณ์และท่าทางอันเหมาะสม เพื่อให้เกิดความประทับใจในครั้งแรกและความผูกพัน

ในครั้งต่อ ๆ ไป ทักษะของมนุษยสัมพันธ์จะช่วยให้ นักศึกษามีความตระหนักรู้ เป็นตัวของตัวเอง และมีการเรียนรู้มากขึ้น รวมไปถึงเจตคติต่อบุคคลดีขึ้น ความมีมนุษยสัมพันธ์จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ต่อสมรรถนะเชิงวิชาชีพในด้านการปฏิบัติการพยาบาลอย่างยิ่ง เพราะจะเป็นรากฐานนำไปสู่คุณลักษณะของความมีมนุษยสัมพันธ์ในสมรรถนะเชิงบุคลิกภาพอีกด้วย

6) ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม สถาบันการศึกษาจะต้องพัฒนาให้นักศึกษามีจิตสำนึกที่ดีในเรื่องของสังคม ประเทศ วัฒนธรรม มีจิตสำนึกในการตอบสนองต่อค่านิยมที่ดีงาม มีการพัฒนาซึ่งการให้ความสำคัญและทุ่มเทกับหน้าที่การงาน มีการพัฒนาซึ่งความคิด คุณค่า และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ มีความสำนึกรับผิดชอบ และเสียสละให้กับสังคมส่วนรวม ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เป็นองค์ประกอบที่จะแสดงให้เห็นว่า นักศึกษามีการพัฒนาไปสู่เป้าหมายของการบูรณาการแห่งตน การปลูกฝังให้เกิดเจตคติที่ดีในเรื่องความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ถือเป็นเจตคติในวิชาชีพพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล เพื่อสมรรถนะที่มีคุณภาพในด้านการปฏิบัติงานพยาบาล

7) ความภาคภูมิใจในวิชาชีพ ความรู้สึกภาคภูมิใจในวิชาชีพ คือ ภาคภูมิใจหรือความรู้สึกพึงพอใจในคุณค่าของตนเอง เมื่อได้สอนบทบาทและปฏิบัติหน้าที่ในฐานะพยาบาลวิชาชีพ อันมีผลต่อสมรรถนะเชิงวิชาชีพในการปฏิบัติงานพยาบาลให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งความภาคภูมิใจในวิชาชีพนี้เกิดขึ้นในระบบการเรียนรู้ และประสบการณ์ที่ผ่านมารองนักศึกษาพยาบาลในระหว่างที่ศึกษาอยู่ในสถาบันการศึกษา

8) ความยึดมั่นต่อสถาบันการศึกษา เป้าหมายสำคัญของการพัฒนานักศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความยึดมั่นผูกพัน คือ สถาบันจะต้องพัฒนานักศึกษาให้มีจุดมุ่งหมายในการประกอบอาชีพที่ชัดเจน มีความสนใจ และทุ่มเทกับกิจกรรมด้านวิชาชีพมากขึ้น และมีความยึดมั่นต่อบุคคลและองค์กรในวิชาชีพนั้น ๆ สถาบันการศึกษาจะต้องให้รายละเอียดและเป้าหมายที่ชัดเจนในเรื่องการประกอบอาชีพนั้น รวมทั้งให้แรงใจและสิ่งเร้าที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจในวิชาชีพอย่างคงทนถาวรด้วย นั่นคือ ความยึดมั่นผูกพัน อันเป็นผลที่สามารถวัดได้ว่านักศึกษา มีการพัฒนาไปสู่เป้าหมายทางด้านวิชาชีพได้จริง ก็จะส่งผลดีทำให้เกิดความรักใคร่ ผูกพันกับ นักศึกษาพยาบาลรุ่นน้องร่วมสถาบันและร่วมวิชาชีพเป็นอย่างดี พร้อมทั้งจะทุ่มเทเสียสละให้กับวิชาชีพการพยาบาลและสถาบันการศึกษายุทธศาสตร์นั้นๆ ด้วย

วิชาชีพการพยาบาลเป็นวิชาชีพเพื่อการบริการมนุษย์ในด้านสุขภาพอนามัย และการช่วยเหลือผู้ป่วย โดยลักษณะของการปฏิบัติวิชาชีพเป็นงานหนักและก่อให้เกิดภาวะเครียดแก่ผู้ปฏิบัติวิชาชีพนี้สูง เนื่องจากต้องทำงานอยู่กับความเจ็บป่วย และความทุกข์ทรมานของผู้อื่น บรรยากาศในการทำงานจึงแตกต่างไปจากบรรยากาศโดยทั่วไปของการทำงานในวิชาชีพอื่น ๆ คือ

ขาดองค์ประกอบที่จะสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดความสดชื่นรื่นรมย์ พยาบาลจึงต้องมีบุคลิกภาพที่มีลักษณะเฉพาะ กล่าวคือต้องเป็นผู้มีอารมณ์มั่นคงเป็นผู้ใหญ่ สามารถควบคุมจิตใจและอารมณ์ไม่ให้หวั่นไหวและสามารถปฏิบัติหน้าที่ของผู้ให้การช่วยเหลือได้อย่างเหมาะสม ต้องเป็นผู้เสียสละทั้งกำลังกายกำลังใจ และต้องมีความอดทนสูง ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวนี้ นับว่าเป็นบุคลิกภาพเฉพาะซึ่งได้รับการยอมรับกันทั่วไปในวงการพยาบาลว่าพยาบาลทุกคนควรจะต้องมีจึงจะสามารถปฏิบัติงานพยาบาลได้ผลดี และสามารถยืนหยัดอยู่ในวิชาชีพได้นาน ในทางตรงกันข้าม พยาบาลที่ขาดคุณสมบัติดังกล่าวจะไม่สามารถปฏิบัติวิชาชีพการพยาบาลอยู่ได้นาน แต่จะเปลี่ยนไปประกอบวิชาชีพอื่น หรือออกจากงานไปในเวลาอันสั้น (คณะอนุกรรมการการศึกษาและวิจัยทางการศึกษาพยาบาลและศูนย์ประสานงานการศึกษาพยาบาล, 2529)

นโยบายของแผนอุดมศึกษาระยะยาวพ.ศ. 2533 - 2547 ของทบวงมหาวิทยาลัย ยึดหลัก "EEEEIP" คือ การกระจายโอกาสและการเสมอภาคทางการศึกษา [Equity] ความมีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน [Efficiency] ความเป็นเลิศทางวิชาการ [Excellency] ความเป็นนานาชาติ [International] การร่วมรับภาระของสถาบันเอกชน [Privatization] (วิจิตร ศรีละอาน ช้างถึงในบุญใจ ศรีสถิตยัณราฎร, 2541) เกี่ยวข้องถึงนโยบายด้านการศึกษาพยาบาล และการผดุงครรภ์ที่ดำเนินตามนโยบายของแผนอุดมศึกษา และได้กำหนดนโยบายแผนพัฒนาการพยาบาลและผดุงครรภ์แห่งชาติ พ.ศ. 2540 - 2549 โดยสภาพพยาบาล (ช้างถึงในบุญใจ ศรีสถิตยัณราฎร, 2541) คือ ผลิตพยาบาลวิชาชีพที่มีความรู้ความสามารถในด้านการป้องกันและส่งเสริมสุขภาพเชิงรุกควบคู่ไปกับการรักษาพยาบาล มีคุณธรรมจริยธรรม เ่งผลิตพยาบาลในระดับบัณฑิตศึกษา ภายใต้ระบบการศึกษาที่มีคุณภาพ ความเป็นสากลของหลักสูตร และเชื่อมโยงระบบเครือข่ายความรู้ กล่าวคือ การจัดการเรียนการสอนจะมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพิ่มมากขึ้น มีการจัดตั้งระบบเครือข่ายเชื่อมโยงความรู้ การนำระบบโทรคมนาคมสื่อสารผ่านดาวเทียมมาใช้ประโยชน์ในการสืบค้นข้อมูล การใช้สื่อประสมเพื่อการเรียนรู้ เป็นต้น

ลักษณะที่ควรมีในบัณฑิตพยาบาลในศตวรรษที่ 21 ตามที่ ละเอียด แจ่มจันทร์ (2541) ได้กล่าวถึงดังนี้ คือ

- 1) มีสุขภาพกายสุขภาพจิตดี
- 2) มีค่านิยมใฝ่รู้ เรียนรู้ค้นคว้าด้วยตนเองได้
- 3) รู้จักคิดวิเคราะห์ รู้การคิดเชิงวิทยาศาสตร์
- 4) มีความคิดก้าวหน้าและรู้ทันการพัฒนารองโลก รู้ใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ

- 5) มีความเป็นสากลร่วมกับการมีวัฒนธรรมท้องถิ่นและรู้จักใช้ภาษาต่างประเทศอย่างน้อยหนึ่งภาษา
- 6) เป็นคนมีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ มีกระบวนการตัดสินใจที่มีข้อมูล
- 7) พึ่งตนเองได้มากที่สุด
- 8) มีการร่วมมืออย่างแข็งขันในกิจการต่าง ๆ ทั้งทางอาชีพ สังคมการเมือง ศาสนา และวัฒนธรรมอื่น ๆ รอบตัว
- 9) มีสมรรถนะสูง มีความรับผิดชอบสูง ทั้งเรื่องส่วนตัวและส่วนรวม
- 10) มีความพากเพียรพยายาม มีความอดทน
- 11) มีวินัยในตนเอง มีคุณธรรมสูง
- 12) มีความต่อมใจและเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของคนอื่นเท่าเทียมกัน
- 13) มีความรัก ความซาบซึ้งทางความงาม และมีความสุขตามอัตภาพ

รัชนี สีดา (2540) ได้กล่าวถึงสังคม IT กับการจัดการเรียนการสอนทางพยาบาลว่า เป้าหมายหลักของการจัดการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์ คือการผลิตบัณฑิตทางการพยาบาลที่มีความรู้ มีทักษะในการให้บริการการพยาบาลแก่ผู้รับบริการที่เปี่ยมไปด้วยคุณธรรมและจริยธรรม และสามารถปรับตัวเข้ากับทุกสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นเมื่อโลกเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ผู้บริหารการศึกษาจำเป็นต้องตระหนักในการปรับปรุงการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสังคม IT หรือสังคม ข้อมูล สารสนเทศที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วไม่ว่าจะเป็นหลักสูตร วิธีการสอน สื่อการสอน และการประเมินผล ต้องได้รับการพัฒนา โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเข้าไปอยู่ในสังคม IT ได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข นอกจากนี้ยังต้องพัฒนานักศึกษาพยาบาลให้เป็นผู้ใฝ่รู้อย่างจริงจัง และอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เพื่อจะได้ค้นหาข้อมูลจากเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ซึ่งเป็นแหล่งความรู้อีกแห่งหนึ่ง เพื่อจะได้บัณฑิตทางการพยาบาลที่มีสมรรถนะและมีความพร้อมที่จะอยู่ในสังคม IT ได้อย่างมีคุณภาพสูงสุด

นอกจากในเรื่องของเทคโนโลยีแล้วในเรื่องของความเป็นสากลก็มีความสำคัญ วิจิตร ศรีละอาน (2534) อดีตปลัดทบวงมหาวิทยาลัย ได้กล่าวถึง แผนอุดมศึกษาระยะยาวของประเทศไทย (พ.ศ. 2533 – 2547) เน้นการดำเนินการเพื่อพัฒนาความเป็นสากลไว้ 4 ด้าน คือ

1) ด้านการเรียนการสอน ได้แก่ การเสริมสร้างคุณภาพบัณฑิตให้มีความสามารถในด้านภาษา คอมพิวเตอร์ เป็นต้น รวมทั้งการเพิ่มหลักสูตรนานาชาติ การสนับสนุนให้มีการจัดการเรียนการสอนร่วมกันระหว่างสถาบันอุดมศึกษาของไทยและต่างประเทศ และการแลกเปลี่ยนทางวิชาการ

2) ด้านการวิจัย เน้นให้เพิ่มความสามารถในการวิจัยขององค์กรต่าง ๆ ในประเทศไทยโดยการร่วมมือทำวิจัยร่วมกับสถาบันต่างประเทศ และสนับสนุนให้มีภูมิภาคศึกษามากขึ้น

3) การให้บริการทางวิชาการ ระบุในแผนว่าให้ส่งเสริมให้มีการบริการทางวิชาการกับสถาบันอุดมศึกษาในต่างประเทศ และจะปรับปรุงเครือข่ายสารสนเทศระหว่างกันให้ดียิ่งขึ้น

4) ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มุ่งเน้นให้นักศึกษาได้ตระหนักถึงความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรมของประเทศต่าง ๆ ให้มากขึ้น และสนับสนุนให้จัดตั้งสถาบันไทยคดีศึกษาหรือศูนย์วัฒนธรรมไทยในสถาบันอุดมศึกษาต่างประเทศด้วย

จากการสัมมนาระดับชาติ เรื่องความเป็นสากลของการอุดมศึกษาไทย พ.ศ.2534 ของทบวงมหาวิทยาลัย ได้มีนักวิชาการได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความเป็นสากล ไว้ ดังนี้ วิวัฒน์ มุ่งการดี กล่าวถึงการพัฒนาความเป็นสากลของการศึกษาว่า มีความเชื่อมโยงอย่างมากกับโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะนี้ที่กำลังเกิดระบบการเมืองและเศรษฐกิจแนวใหม่จากการเปลี่ยนแปลงนี้เองทำให้จำเป็นต้องจัดการอุดมศึกษาให้เป็นสากลขึ้น โดยเริ่มจากการเปลี่ยนทัศนคติของผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อมีมุมมองที่กว้างขึ้น และควรพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาที่เป็นสากลและคำนึงถึงหลักสูตรด้วย

อำนวยการ ทะพิงค์แก กล่าวว่ หัวใจสำคัญในการพัฒนาสู่ความเป็นสากล คือระดับการพัฒนาของสถาบัน จะต้องมีความมั่นคงและความพร้อมที่จะริเริ่ม และส่งเสริมให้สามารถจัดหลักสูตรนานาชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ และความสัมพันธ์ของความร่วมมือ ควรจะอยู่บนพื้นฐานซึ่งผลประโยชน์ร่วมกัน ส่วนการแลกเปลี่ยนนักศึกษานั้น ผู้เข้าร่วมโครงการต้องมีวุฒิภาวะในระดับสูงพอที่จะเข้าใจถึงลักษณะของความเป็นสากลและมีความรับผิดชอบที่จะนำความรู้และประสบการณ์มาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อประเทศของตน

ปัญญา สมบูรณ์ศิลป์ กล่าวว่ การพัฒนาการศึกษาให้เป็นสากลแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ คือ ระดับปัญญาและปฏิบัติการ ในระดับปัญญานั้นควรให้มีการจัดการสอนให้ผู้เรียนมี

ความเข้าใจพื้นฐานและการตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างประเทศและสังคมต่าง ๆ นอกจากนี้ ควรฝึกให้นักศึกษามีความสามารถที่จะนำไปสู่ความเป็นสากล เช่น ภาษา การใช้คอมพิวเตอร์ เป็นต้น ส่วนในระดับปฏิบัติการ ควรมีรูปแบบที่หลากหลายในเรื่องของการแลกเปลี่ยนและความร่วมมือต่าง ๆ

ทางด้านการจัดการศึกษาทางพยาบาลศาสตร์จินตนา ยูนิพันธ์ และลิลิต ศิริทรัพย์จันทร์ (2542) ได้กล่าวถึง การจัดการศึกษาทางการพยาบาลกับคุณภาพบัณฑิตทางการพยาบาลว่า การจัดการศึกษาพยาบาลได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ไม่ว่าจะเป็นด้านหลักสูตร วัตถุประสงค์ของหลักสูตร กิจกรรมการจัดการเรียนการสอน ความคาดหวังในตัวผู้สอน ที่จะต้องแสดงเป็นตัวแม่แบบของสังคม โดยเฉพาะผลผลิตทางการศึกษาหรือสมรรถนะของบัณฑิตทางการพยาบาล ย่อมมีการเปลี่ยนไปตามความต้องการที่สังคมวาดไว้ ในปัจจุบันโลกของเราได้มีการเปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการความเจริญก้าวหน้าเป็นไปอย่างรวดเร็ว ข้อมูลข่าวสารสามารถถ่ายทอดถึงกันอย่างไร้พรมแดน จึงทำให้การจัดการศึกษาพยาบาลจำเป็นต้องมีการปรับตัวและพัฒนา และเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางการแพทย์และพยาบาล โรคภัยไข้เจ็บจากโรงงานอุตสาหกรรมมีมากขึ้น อันตรายจากเครื่องจักรที่มีความรุนแรงสูงขึ้น ปัญหาทางสุขภาพได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นปัญหาสุขภาพจิตมีอัตราเพิ่มขึ้น สุทธิสัยในการบริโภคไม่เหมาะสม ผู้มีรายได้น้อยไม่สามารถรักษาพยาบาลได้เนื่องจากมีราคาแพง ส่วนผู้มีความรู้และมีเงินก็ต้องการบริการที่มีคุณภาพ และสะดวกรวดเร็ว พบว่าปัญหาทางกฎหมายมีสูงขึ้น ดังนั้นเพื่อให้ทันกับสภาพปัญหาและการเปลี่ยนแปลงวิธีการจัดการศึกษาพยาบาลควรให้นักศึกษามีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) มีการพัฒนาในเรื่องของการเตรียมความพร้อมในการให้การพยาบาลที่ครอบคลุมทุกสถานที่ เน้นความสามารถทางการปฏิบัติการพยาบาลและเทคโนโลยีด้านการรักษาพยาบาล

2) นักศึกษามีส่วนร่วมในการเรียนมากที่สุดโดยสนับสนุนให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเองทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งความรู้ที่ได้มาไม่จำกัดอยู่เฉพาะในสาขาการพยาบาลเท่านั้น แต่จะต้องเป็นความรู้ที่สามารถนำมาใช้กับวิชาชีพได้อันจะเกิดความรู้ทั้งในแนวกว้างและแนวลึก รวมทั้งเทคโนโลยีที่นำสมัย สามารถนำมาพัฒนาศาสตร์ทางการพยาบาลให้มีความเจริญก้าวหน้าในวิชาชีพต่อไป

3) นักศึกษามีการพัฒนาเครือข่ายทางการศึกษาพยาบาล ทางสถาบันได้มีการจัดประสานงานระหว่างสถาบันการศึกษาพยาบาลทั้งในประเทศและต่างประเทศเพื่อแลกเปลี่ยน

ความรู้และพัฒนาความเจริญก้าวหน้าไปพร้อมกัน ภายใต้มาตรฐานการศึกษาทางวิชาการ
พยาบาลที่ใกล้เคียงกัน

4) นักศึกษามีคุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมอันดีซึ่งได้รับจากการสอดแทรก
ในกิจกรรมการจัดการเรียนการสอน สามารถปฏิบัติกิจกรรมการพยาบาลที่มีความเอื้ออาทรต่อผู้
ป่วยโดยคำนึงถึงความเป็นมนุษย์

ในปัจจุบันวิทยาลัยในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ก็ได้ตระหนักเห็นความสำคัญ
ของความเป็นสากลจึงได้จัดให้ฝ่ายวิเทศสัมพันธ์ที่ทำหน้าที่ดูแลด้านนี้อยู่ด้วย

จากข้างต้นผู้วิจัยได้สังเคราะห์และสรุปสมรรถนะเชิงวิชาชีพของนักศึกษาออกได้
เป็น 5 ด้านด้วยกัน คือ

1) สมรรถนะด้านวิชาการ หมายถึง ความรู้ความสามารถของนักศึกษา
พยาบาลที่แสดงออกในรูปของการให้คำปรึกษาผู้ร่วมงานและผู้ร่วมงานระดับรอง การมีทักษะใน
การค้นหาความรู้ การจัดทำผลงานทางวิชาการ การนำเสนอและเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ
การทำวิจัยและร่วมทำวิจัย

2) สมรรถนะด้านการปฏิบัติงาน หมายถึง ความรู้ความสามารถของนักศึกษา
พยาบาลที่แสดงออกในรูปของการบูรณาการความรู้และการประยุกต์ใช้ศาสตร์ทางการพยาบาล
และศาสตร์อื่นที่เกี่ยวข้องมาเป็นพื้นฐานในกระบวนการให้การพยาบาลแบบองค์รวมครอบคลุม
บทบาทและการให้การพยาบาลอย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม

3) สมรรถนะด้านการบริหาร หมายถึง ความรู้ความสามารถของนักศึกษา
ทางด้านการบริหารทางการพยาบาลและทั่วไป ที่แสดงออกในรูปของการวางแผน การเป็นหัว
หน้าที่ทีม การสร้างสัมพันธภาพและสร้างแรงจูงใจ การประสานงาน การบริหารเวลา รวมทั้ง
ภาวะผู้นำ

4) สมรรถนะด้านบุคลิกภาพ หมายถึง คุณลักษณะของนักศึกษาพยาบาลที่
แสดงออกถึงความเป็นผู้มีสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจที่สมบูรณ์ รวมถึงการแต่งกาย กิริยา
มารยาท การควบคุมอารมณ์ ที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติการพยาบาลและวิชาชีพ

5) สมรรถนะด้านเทคโนโลยีและความเป็นสากล หมายถึง ความรู้ความ
สามารถของนักศึกษาพยาบาลในเรื่องความรู้ของเทคโนโลยีและเครื่องมือที่ทันสมัย เลือกประยุกต์
ในทางการพยาบาลได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพรวมทั้งรู้จักการบำรุงรักษาและความรู้
ความสามารถของนักศึกษาพยาบาล ในเรื่องของความเป็นนานาชาติที่แสดงออกว่ามีความรู้
ความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของความเป็นสากล มีความรู้และทักษะในภาษาสากล

สนใจศึกษาวัฒนธรรมและสังคมต่างประเทศ แต่ยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยด้วย มีความสนใจในการทำการวิจัยและแลกเปลี่ยนสารสนเทศระหว่างประเทศ

แนวคิดวิธีการศึกษาสมรรถนะ

เนื่องจากสมรรถนะเป็นเรื่องของการพัฒนาความเจริญงอกงาม ทางความรู้ ทักษะและทัศนคติไปพร้อม ๆ กันของแต่ละงานและแต่ละวิชาชีพ ครอบคลุมการมีความรู้ในขอบเขตที่กว้างขวางและขึ้นกับความจำเป็นที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม สถานการณ์ และ สภาพแวดล้อม ดังนั้นการจะได้มาซึ่งสมรรถนะของวิชาชีพหนึ่ง ๆ หรืองานหนึ่ง ๆ เป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักและมีหลายวิธีแล้วแต่จะเลือกใช้ตามความเหมาะสมและวิธีการศึกษาเหล่านี้ได้แก่ (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2529 อ้างถึงใน กุศยา ตันติผลาชีวะ, 2532)

1) การกำหนดสมรรถนะโดยการประเมินความต้องการ (Needs assessment) โดยการศึกษาจากกลุ่มผู้ใช้ นักการศึกษาและนโยบายต่าง ๆ โดยศึกษาถึงความต้องการที่จะให้มีการจัดเตรียมผู้สำเร็จการศึกษาให้สามารถทำงานอะไร ต้องมีความรู้ ทักษะและทัศนคติอย่างไร ในทางการพยาบาลจะหมายถึงความรู้เกี่ยวกับงานที่พยาบาลจะต้องออกไปปฏิบัติหน้าที่ของพยาบาล

2) การกำหนดสมรรถนะโดยการวิเคราะห์งาน (Task analysis) โดยการจำแนกเนื้อหาและเป้าหมายของงานให้อยู่ในรูปของงานที่ต้องปฏิบัติหรือต้องเรียนรู้ แล้วแจกย่อยในรายละเอียดของแต่ละงานให้เป็นระดับย่อยมากที่สุด การวิเคราะห์จะช่วยในการกำหนดงานที่ต้องการจะให้เกิดแก่ผู้ปฏิบัติได้ในรายละเอียด

3) การวิเคราะห์กิจกรรมของผู้ปฏิบัติวิชาชีพ โดยการเก็บข้อมูลจากกิจกรรมการปฏิบัติในงานประจำจากการสังเกตโดยใช้ผู้ร่วมงานหรือผู้อื่น

4) การกำหนดสมรรถนะโดยการวิเคราะห์สมรรถนะอย่างเป็นระบบ (Systemic competency analysis) หมายถึง เทคนิคการกำหนดสมรรถนะหรือเป้าหมายที่พัฒนามาจากระบบการวิเคราะห์ตามปกติด้วยการจำแนกเนื้อหาของงานออกเป็นหน่วยย่อยที่เป็นรูปแบบชัดเจน

5) การใช้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ (Expert Judgment) โดยการใช้ผู้เชี่ยวชาญเป็นกลุ่มในการตัดสินแจกแจงพฤติกรรมของนักปฏิบัติวิชาชีพว่าผู้ที่มีสมรรถนะในวิชาชีพนั้น ต้อง มีความรู้เรื่องอะไร ต้องมีทักษะที่ต้องการอะไรบ้างและต้องมีทัศนคติทางวิชาชีพอย่างไรบ้าง ผู้เชี่ยวชาญจะเป็นผู้พิจารณาตัดสินถึงความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติ รวมถึง

การจัดเรียงลำดับความสำคัญมากน้อยของความรู้และทักษะเหล่านั้น เช่น มีความจำเป็น เป็นที่
ต้องการ แต่ไม่จำเป็น เป็นประโยชน์แต่ไม่ควรกำหนดให้ต้องมี และไม่สำคัญ เป็นต้น รวมทั้ง
ระบุ ตัวประกอบเฉพาะเจาะจงภายใต้หัวข้อเรื่องเหล่านั้นและให้คำนิยามเชิงปฏิบัติการ
ของตัวประกอบเหล่านั้น และกำหนดระดับของสมรรถนะที่นักปฏิบัติการวิชาชีพควรได้แสดงออก
ในแต่ละเรื่อง

6) การศึกษาความต้องการการดูแลด้านสุขภาพ โดยคำนึงถึงสภาพการณ์ใดที่
เผชิญเมื่อไปปฏิบัติงาน เตรียมพร้อมบทบาทที่ต้องเผชิญและปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7) การศึกษานันทนาการดูแลรักษาพยาบาลที่ใช้ในสถานบริการสาธารณสุข จะ
ได้ทราบถึงปัญหาความต้องการการดูแลสุขภาพในสภาพที่เป็นจริงได้

8) การศึกษาจากสภาพความเป็นจริงในสังคม เศรษฐกิจและการเมือง

9) การกำหนดสมรรถนะโดยการวิเคราะห์ตามหลักการและทฤษฎีและตามตำรา
Hall and Jones (1976: 48) ได้จำแนกสาระบบของสมรรถนะ (Taxonomy of
competencies) ซึ่งประกอบด้วยสมรรถนะและจุดประสงค์ในการศึกษานั้นสมรรถนะ ดังนี้

1) สมรรถนะเชิงความรู้ (Cognitive competencies) เน้นความรู้เฉพาะเรื่อง
ความสามารถทางสติปัญญา ทักษะ ความเข้าใจ และสิ่งที่ต้องตระหนักถึง

2) สมรรถนะเชิงเจตคติ (Affective competencies) เน้นความสามารถของ
บุคคลที่จะอธิบายค่านิยม ทศนคติ ความสนใจ และความชื่นชมของเขาเอง

3) สมรรถนะเชิงปฏิบัติการ (Performance competencies) เป็นพฤติกรรม
แสดงออกที่เน้นทักษะปฏิบัติที่แสดงให้เห็นว่ามีการลงมือกระทำจริงๆ (psychomotor)

4) สมรรถนะเชิงผลผลิต (Consequence or product competencies) เป็น
สมรรถนะที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถของการกระทำเพื่อเลียนอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทำให้เกิด
สิ่งใด สิ่งหนึ่งขึ้นมา หรือการทำงานในอาชีพได้ประสบผลสำเร็จ

5) สมรรถนะเชิงแสดงออก (Exploratory or expressive competencies) เป็น
ความสามารถที่แสดงถึงการนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้เพื่อพัฒนาผลงานหรือหาประส
บการณ์ ที่แปลกออกไปได้อย่างเหมาะสม

1.2.4 การประเมินสมรรถนะ

สมรรถนะแสดงออกมาในการกระทำหรือการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้งานใดก็ตามที่รับผิดชอบ สามารถสำเร็จลุล่วงได้ตามวัตถุประสงค์ การที่จะสามารถประเมินได้ว่าบุคคลนั้นมีสมรรถนะในการปฏิบัติงานเป็นอย่างไรก็สามารถประเมินได้โดยการประเมินการปฏิบัติงาน (Performance appraisal) ซึ่งเป็นการประเมินค่าของบุคคลผู้ปฏิบัติงาน

สมรรถนะของมนุษย์เป็นผู้มาจากสิ่งสำคัญ 3 ประการ คือ ความสามารถทางสมอง ประสบการณ์ การศึกษาและการฝึกอบรม (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2521 : 225) องค์ประกอบที่ส่งผลถึงการทำงานของบุคคล คือ ความสามารถ ซึ่งความสามารถในการปฏิบัติงานของบุคคลนั้นประกอบด้วย ความคิด ความรู้ ทักษะและประสบการณ์ของบุคคลคนนั้น (เอกชัย กิติรพันธ์, 2538 : 25)

การประเมินเป็นการตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดสารสนเทศ เพื่อช่วยในการตัดสินใจ การจะประเมินให้ได้ดีจะต้องพิจารณาเรื่องของการวัดและเรื่องของเกณฑ์ โดยจะต้องมีการวัดที่เข้มแข็ง ต้องมีเครื่องมือที่มีคุณภาพ ต้องได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ และเพื่อความเป็นธรรมจะต้องมีกติกาหรือเกณฑ์ในการใช้ดุลยพินิจตัดสินด้วย (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2541)

ดังนั้นการประเมินสมรรถนะ จึงเป็นกระบวนการในการตัดสิน ตีค่า ลงสรุป หรือหา คุณค่าของสมรรถนะจากความรู้ ความสามารถ ทักษะและบุคลิกลักษณะของบุคคลที่แสดงออกทางพฤติกรรมและการปฏิบัติโดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการวัดมาพิจารณาตัดสินเปรียบเทียบกับเกณฑ์หรือมาตรฐานที่ตั้งวัตถุประสงค์ไว้

จุดมุ่งหมายของการวัดและการประเมินผลนั้นก็เพื่อการปรับปรุงและการพัฒนาสมรรถภาพของมนุษย์ ทำให้การตัดสินใจที่เที่ยงตรงแน่นอนและยุติธรรมมากขึ้น (ชวาล แพรัตนกุล, 2518) โดยมีจุดประสงค์สรุปได้ดังนี้

- 1) เพื่อจัดตำแหน่ง (Placement) เป็นการบอกให้ทราบว่าความรู้ความสามารถของบุคคลอยู่ตรงระดับไหนของกลุ่ม โดยแบ่งเป็นสองลักษณะคือ เพื่อคัดเลือก (selection) และเพื่อจำแนก (Classification)
- 2) เพื่อการวินิจฉัย (Diagnosis) เป็นการวัดเพื่อค้นหาสมมติฐานและค้นหาสาเหตุของความบกพร่องอันจะนำไปสู่การแก้ไขข้อบกพร่อง
- 3) เพื่อการเปรียบเทียบ (Assessment) เป็นการวัดเพื่อเปรียบเทียบสมรรถภาพว่างอกงามและพัฒนามากขึ้นเท่าใด หรือแต่ละคนมีความสามารถอยู่ในระดับใด

4) เพื่อพยากรณ์ (Prediction) เป็นการวัดเพื่อจะใช้ผลไปทำนายว่าเขาควรจะปฏิบัติงานสำเร็จหรือไม่

5) เพื่อการประเมินค่า (Evaluation) เป็นการวัดเพื่อสรุปผลการปฏิบัติงานและนำผลมาประเมินคุณค่าเป็นส่วนรวมอย่างมีหลักการว่าคุณคนนั้นมีความสามารถอยู่ในระดับตาม จุดมุ่งหมายหรือไม่

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535) ได้เสนอรูปแบบในการประเมินผลการปฏิบัติงานว่าคุณคนนั้นมีสมรรถนะหรือความสามารถเป็นอย่างไร ซึ่งสามารถกระทำได้หลายรูปแบบ ดังนี้

1) การให้คะแนนโดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า วิธีนี้เป็นวิธีที่ใช้กันมาก โดยใช้แบบสอบถามคุณลักษณะต่างๆ คะแนนจะเป็นมาตรฐาน โดยเริ่มจากคะแนนต่ำสุดไปคะแนนสูงสุด หรือจะเรียงจากคะแนนสูงสุดไปคะแนนต่ำสุดก็ได้ ในแต่ละช่องมีให้เลือกว่าคุณลักษณะที่กำลังพิจารณาอยู่ในระดับคะแนนเท่าไร

2) วิธีการจัดลำดับ เป็นวิธีวัดความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยวิธีการจัดอันดับความสำคัญ วิธีนี้ใช้พิจารณาคุณสมบัติระหว่างบุคคลโดยส่วนรวมเมื่อเปรียบเทียบกันว่าอยู่ในอันดับใด

3) การจัดเข้าโค้งปกติ วิธีนี้เป็นการป้องกันความอคติที่เกิดขึ้นจากการประเมินผลการปฏิบัติงาน เพราะผู้ประเมินจะต้องกระจายคุณสมบัติของผู้ปฏิบัติงานออกเป็นรูปโค้งปกติ โดยการกำหนดการจัดคนออกเป็นกลุ่มตามคุณสมบัติและระดับความสามารถ เช่น มีคุณสมบัติที่ดีที่สุด ตีรองลงมา ปานกลาง ค่อนข้างต่ำ และต่ำที่สุดในกลุ่ม การที่อยู่ในกลุ่มใดใน 5 ช่วงนี้ถือเอาคุณสมบัติโดยการเปรียบเทียบคุณสมบัติเป็นหลัก

4) การตรวจสอบรายการ การประเมินวิธีนี้ประกอบด้วยข้อความต่าง ๆ ที่อธิบายถึงคุณลักษณะของผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน ผู้ประเมินจะเลือกข้อความที่ใกล้เคียงกับคุณลักษณะของแต่ละคน แล้วนำเอาผลไปให้คะแนนตามความสำคัญ ผู้ที่เขียนข้อความจะต้องคุ้นเคยกับงานเป็นอย่างดี เพื่อจะได้บรรยายลักษณะได้ถูกต้อง ผู้ทำหน้าที่ประเมินจะได้ข้อความที่ใกล้เคียงกับคุณลักษณะของบุคลากรที่ถูกประเมิน วิธีการเขียนข้อความชัดเจนและตรงกับลักษณะงานเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด

5) การบันทึกเหตุการณ์ เป็นการใช้สมุดจดบันทึกเหตุการณ์ประจำวัน โดยบันทึกเหตุการณ์ที่สำคัญของผู้ประเมินว่า แต่ละคนมีพฤติกรรมที่มีผลต่อการปฏิบัติงานอย่างไร

มีข้อบกพร่องอะไรบ้าง ในการบันทึกเหตุการณ์จะแยกคุณลักษณะแต่ละประเภทออกให้ชัดเจน การบันทึกจะช่วยในเรื่องความจำและป้องกันการประเมินอย่างคลุมเครือ

6) การสัมภาษณ์ โดยผู้สัมภาษณ์อาจเป็นหัวหน้างานหรือเจ้าหน้าที่จากฝ่ายบริหารงานบุคคล แล้วรายงานผลการสัมภาษณ์ไปให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้รับทราบ

7) การเขียนรายงาน เป็นการเขียนข้อความที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานแต่ละคน โดยไม่มีแบบแผนอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ การใช้วิธีนี้ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ ผู้ประเมินจะต้องเป็นคนละเอียด ช่างสังเกต มีความสามารถในการวิเคราะห์ และต้องการเวลา รวมทั้งความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะงานที่ผู้ถูกประเมินปฏิบัติอยู่

8) การประเมินผลแบบกลุ่ม เป็นการประเมินผลในลักษณะของคณะกรรมการหรือกลุ่มบุคคลซึ่งเห็นการปฏิบัติงานของผู้ถูกประเมินที่ทำงานเกี่ยวข้อง จึงให้ความเห็นและข้อเสนอแนะได้ การประเมินวิธีนี้มักจะทำให้การประชุมปรึกษาหารือ โดยหัวหน้างานที่เกี่ยวข้องโดยตรงอธิบายถึงลักษณะงานและหน้าที่โดยตรงของผู้ถูกประเมิน แล้วกลุ่มก็จะอภิปรายแสดงความคิดเห็นถึง วิธีการที่นำมาใช้ในการประเมิน แล้วจึงพิจารณาความสามารถของการปฏิบัติงานนั้น ๆ วิธีนี้เป็นการป้องกันอคติเพราะเป็นการพิจารณาหลายฝ่าย

9) การประเมินผลตามผลงาน เป็นการประเมินผลการปฏิบัติงานโดยถือเอาผลของการทำงานเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาร่วมกันระหว่างหัวหน้างานและผู้ปฏิบัติ เป็นวิธีที่ช่วยให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันและกัน และเป็นการมุ่งใจในการทำงาน

ในการศึกษาคครั้งนี้ผู้วิจัยได้ประเมินสมรรถนะเชิงวิชาชีพของนักศึกษาพยาบาล ด้วยวิธีการให้คะแนนโดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า โดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ในการเก็บข้อมูลการวิจัย

2. ปัจจัยส่วนบุคคล

การที่นักศึกษาพยาบาลจะมีสมรรถนะเชิงวิชาชีพที่มีประสิทธิภาพนั้น ต้องมีความรู้ทักษะ มีจุดมุ่งหมาย และมีการวางแผน ตลอดจนมีการประเมินวัดผลตนเองที่ดี ดังนั้นตัวของ นักศึกษาเองและสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัวนักศึกษาย่อมมีส่วนสำคัญในการวิจัยนี้ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อวิชาชีพ ส่วนสภาพแวดล้อมในสถาบัน ได้แก่ หลักสูตร เพื่อน และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นสิ่งที่นักเรียนทุกคนปรารถนาแต่ทุกคนก็ไม่สามารถประสบความสำเร็จทางการเรียนรู้ได้ เนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการเรียนรู้กล่าวสรุปได้ 2 ประการ คือ (สุภาพวรรณ โคตรจรัส, 2524 : 206)

1) ด้านผู้เรียน ประกอบด้วย

1.1) องค์ประกอบทางด้านปัญญา ได้แก่ เซอร์ปัญญา ความถนัด ความรู้พื้นฐานหรือความรู้เดิมของผู้เรียน

1.2) องค์ประกอบทางด้านอารมณ์ ได้แก่ แรงจูงใจในการเรียน เจตคติ นิสัยการเรียน ความนึกคิดเกี่ยวกับตน การปรับตัว และลักษณะทางบุคลิกภาพอื่นๆ เป็นต้น

2) ด้านสภาพแวดล้อม คือ วัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มสภาพแวดล้อมทางครอบครัว ที่อยู่อาศัย ความคาดหวังของบิดามารดา ลักษณะและบรรยากาศของสถานที่เรียน รวมทั้งหลักสูตร และคุณภาพของการสอน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นตัววัดและประเมินผลให้เห็นถึงความสำเร็จของนักศึกษาว่าอยู่ในระดับใด ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนซึ่งอยู่ในรูปของคะแนนเฉลี่ยสะสมได้มาจากกระบวนการประเมินผลทางการศึกษา เป็นส่วนหนึ่งที่บ่งชี้ว่าผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งด้านพุทธินิสัย จิตนิสัย หรือทักษะนิสัยอย่างไร (จินตนา ยูนิพันธุ์, 2527) นักศึกษาชั้นปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 2 เป็นผู้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติทางการพยาบาล ที่มุ่งพัฒนาด้านพุทธินิสัย จิตนิสัย หรือทักษะนิสัยแล้ว การจัดสมรรถนะเชิงวิชาชีพยังมีทางด้านความรู้ความสามารถของนักศึกษา ดังนั้นผลสัมฤทธิ์ซึ่งเป็นค่าที่ได้จากการวัดและประเมินความสามารถของ นักศึกษาทุกด้าน

จะเห็นได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนับเป็นปัจจัยสำคัญที่บ่งบอกถึงสมรรถนะของนักศึกษาได้อย่างหนึ่ง

2.2 เจตคติต่อวิชาชีพ

คำว่า เจตคติ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 เป็นคำนาม หมายถึง ท่าที หรือความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด และใช้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า "Attitude" ซึ่งมาจากคำในภาษาละตินว่า Aptus หมายถึง ความพร้อมหรือแนวโน้มที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด (Allee, 1984 อ้างถึงใน วาสนา แก้วหล้า, 2538)

Bloom กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนควรมีองค์ประกอบครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน คือ ความรู้และปัญญา ทักษะเจตคติ และทักษะการปฏิบัติ โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในวิชาชีพ

พยายามมักถูกคาดหวังจากบุคคลในสังคมว่าต้องมีความรู้ความสามารถสูง เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ และต้องมีคุณธรรมจริยธรรม

เจตคติ เป็นความรู้สึกหรืออารมณ์ที่แสดงออกมาเป็นท่าที และสภาพความพร้อมทางความคิดและจิตใจของบุคคลที่จะรับและสนองต่อสิ่งเร้าและสภาพการณ์ต่างๆ ในทิศทางที่เป็นบวกลบหรือเป็นกลาง (พวงรัตน์ บุญญาบุรุษ, 2533)

เจตคติ หมายถึง ทศคติ ค่านิยม ความรู้สึก ความสนใจ เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นภายในของแต่ละบุคคล มีความละเอียดอ่อนและซับซ้อนมากกว่าการเรียนรู้ทางสมอง (ปาหนัน บุญหลง, 2534)

เฟอร์กูสัน (Ferguson, 1959 อ้างถึงใน วาสนา แก้วหล้า, 2538) กล่าวว่า เจตคติ เป็นการแสดงออกของความเชื่อว่าจะไร้อุก อดไร้มืด ชอบหรือไม่ชอบ ยอมรับหรือปฏิเสธ

ฮิลการ์ด (Hilgard, 1962 อ้างถึงใน วาสนา แก้วหล้า, 2538) ได้ให้ความเห็นว่า เจตคติเป็นสิ่งที่ส่งเสริมหรือหักล้างแรงขับ (drive) หรือแรงจูงใจ (motive) ในการปฏิบัติงานถ้ามีเจตคติไม่ดีต่อการปฏิบัติงานของตนแล้วก็ย่อมจะไม่ชอบ ไม่เต็มใจที่จะปฏิบัติงานให้ก้าวหน้า ไม่ชวนชวนที่จะปฏิบัติงานของตนเอง ขาดความรับผิดชอบ

โทรแอนดิส (Triandis, 1971) ได้ให้ความหมายว่าเจตคติเป็นความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ความคิดเห็นที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ภายหลังจากที่ได้รับประสบการณ์หรืออิทธิพลเรื่องนั้น มาแล้ว และเป็นสิ่งจูงใจให้แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ต่อเรื่องนั้น

ฟิชไบน์ (Fishbein, 1975) กล่าวว่า เจตคติ คือ จุดยืนของบุคคลในการสรุปผลหรือทิศทางของอารมณ์ที่กระทำด้วยการยอมรับในสิ่งบางสิ่ง การกระทำบางอย่างหรือเหตุการณ์ บางเหตุการณ์ เจตคติจะแสดงถึงความพอใจหรือไม่พอใจ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

สรุปได้ว่า เจตคติ คือ ความรู้สึก อารมณ์ ค่านิยม ความสนใจ การแสดงออกรวมไปถึงความเชื่อของบุคคลแต่ละบุคคลที่มีบุคคล เหตุการณ์ หรือสิ่งต่างๆ ซึ่งอยู่ในพฤติกรรมที่แสดงออกมาเป็นผลมาจากการเรียนรู้และประสบการณ์ รวมทั้งสภาพแวดล้อมที่บุคคลนั้นเคยได้รับ

แนวคิดและความสำคัญของเจตคติ

นักวิชาการทางเจตคติ ได้อธิบายถึงเจตคติในหลายแนวทางที่แตกต่างกัน จากการศึกษาของ กนกอร ชาวเวียง (2539) ได้ข้อสรุปดังนี้

1) เจตคติเกิดจากการเรียนรู้มากกว่าจะมีมาแต่กำเนิด หรือเป็นผลมาจากพัฒนาการของร่างกายและวุฒิภาวะ

2) เจตคติเป็นระบบพฤติกรรมที่มีองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่

2.1) องค์ประกอบทางปัญญา [Cognitive Component] หมายถึง องค์ประกอบด้านความรู้ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อเป้าหมายเจตคติ

2.2) องค์ประกอบทางด้านอารมณ์ความรู้สึก [Affective Component] หมายถึง องค์ประกอบทางด้านความรู้สึก ชอบ ไม่ชอบ เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย เป็นต้น ที่บุคคลมีต่อเป้าหมาย

2.3) องค์ประกอบด้านพฤติกรรม [Behavior Component] หมายถึง องค์ประกอบด้านความพร้อม หรือแนวโน้มที่บุคคลจะปฏิบัติต่อเป้าหมายของเจตคติ

3) เจตคติเป็นสิ่งที่แปรเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องตามคุณภาพ จากค่าบวกผ่านค่ากลางถึงค่าลบ

4) เจตคติเป็นพฤติกรรมที่ซับซ้อนมีทั้งมิติด้านทิศทาง ซึ่งอาจเป็นบวก กลาง หรือลบ

5) เจตคติเป็นพฤติกรรมเชิงสันนิษฐานเพราะไม่สามารถสังเกตหรือวัดได้โดยตรงเหมือนพฤติกรรมประเภทอื่น ๆ ต้องอาศัยการวัดและการประเมินที่ซับซ้อนและต้องสรุปสันนิษฐานจากการแสดงความคิดเห็น การเลือกและการตัดสินใจ และท่าทีการแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ ของบุคคล

6) การปฏิบัติหรือพฤติกรรมที่แสดงออกสังเกตได้กับเจตคติ มีความสัมพันธ์กันและมีผลซึ่งกันและกัน เจตคติที่มีผลต่อการแสดงออกของพฤติกรรมของบุคคล และขณะเดียวกัน การปฏิบัติ หรือการแสดงออกก็จะมีผลต่อเจตคติของบุคคลนั้นด้วย

ความสำคัญของเจตคติในวิชาชีพ

การปฏิบัติการพยาบาลเป็นการกระทำกับมนุษย์ ดังนั้นสิ่งที่กระทำต้องมั่นใจว่า มีคุณภาพ ต้องกระทำด้วยความรู้และเจตคติที่ดี เพราะเจตคติเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม ถ้าเจตคติดี พฤติกรรมก็ย่อมออกมาดีด้วย การพัฒนาเจตคติจึงต้องมีการพัฒนาและต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง เพราะเจตคติมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา พวงรัตน์ บุญญาบุรักษ์ (2533 : 6) ได้เสนอการพัฒนาเจตคติในวิชาชีพพยาบาลไว้ดังนี้

1) การปฏิบัติการพยาบาลจะต้องแสดงออกได้อย่างชัดเจนถึงความเป็นวิชาชีพ นั่นคือ สามารถบ่งชี้ได้ว่าการปฏิบัติการพยาบาลนั้นมีความเป็นวิชาชีพได้อย่างไร รวมถึงขอบเขตของกรปฏิบัติวิชาชีพ

2) การบริการจัดการที่เสริมสร้างเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพการพยาบาล โดยจะต้องมีลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์แห่งวิชาชีพ กิจกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏ เช่น การรับเวร ส่งเวร การบันทึกรายงาน การนิเทศ เป็นต้น

3) การแสดงบทบาทร่วมกับผู้บริหารการพยาบาล และผู้ประสานงานการวิชาชีพการพยาบาลคือ ความสามารถในการร่วมงานในที่มสุภาพได้อย่างจริงจัง ตั้งแต่ระดับนโยบายถึงระดับปฏิบัติ มิใช่การรับคำสั่งและปฏิบัติตาม หากเป็นการร่วมคิด ตัดสินใจ เสนอแนวทางปฏิบัติ

4) การเตรียมเข้าสู่ตำแหน่งต่าง ๆ ในฝ่ายบริการการพยาบาล เพื่อจะทำหน้าที่เป็นผู้นำในวิชาชีพการพยาบาล จำเป็นต้องมีการพิจารณาจัดเตรียมอย่างมีขั้นตอน หากมุ่งพัฒนาเจตคติต่อวิชาชีพการพยาบาลอย่างแท้จริง

ทวงรัตน์ บุญญานุรักษ์ (2533 : 6) ได้กล่าวถึงกระบวนการสร้างและพัฒนาเจตคติไว้เป็นขั้นตอน ดังนี้

- 1) การรับ ได้แก่ การใส่ใจ การสังเกต รู้สึกตระหนัก รับรู้ รับฟัง เต็มใจรับเลือก รับ จากสิ่งเร้าและเหตุการณ์
- 2) การตอบสนอง คือ การได้มีประสบการณ์ด้วยตนเอง เช่น การตอบโต้กระทำ เลียนแบบ ให้ความสนใจ มีส่วนร่วม โดยยินยอมตอบสนองแสดงความเต็มใจและพอใจในการตอบสนอง
- 3) การให้คุณค่า เป็นขั้นของการยอมรับความผูกพัน เกิดเป็นความเชื่อ ความเต็มใจ สนับสนุนพอใจ มีส่วนร่วมให้ความสนใจเต็มใจมาเสมอ และยึดเป็นแบบอย่าง
- 4) การจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ อารมณ์ ความเชื่อ
- 5) การแสดงบุคลิกลักษณะตามที่ยึดถือ คือ มีหลักการและแนวทางในการปฏิบัติตามความเชื่อและระบบคุณค่าที่เป็นลักษณะเฉพาะของบุคคลนั้น

ธรรมชาติของเจตคตินั้นเกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ของบุคคลเป็นสำคัญ อาจมีทิศทางเป็นในทางบวก กลาง หรือลบก็ได้ เจตคติเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมและการแสดงออกของบุคคลให้คงอยู่ สามารถถ่ายทอดไปสู่บุคคลอื่นได้และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ดังนั้นเจตคติต่อวิชาชีพพยาบาล สามารถจะเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา เช่นเดียวกันจากการเรียนรู้ การมีประสบการณ์ขณะอยู่ในสถาบัน เมื่อเจตคติดีและมีเกิดขึ้นย่อมส่งผลให้พฤติกรรมที่แสดงออกในการปฏิบัติกาพยาบาลของนักศึกษาพยาบาลที่แสดงออกมีสมรรถนะและมีประสิทธิภาพด้วย ดังนั้นผู้วิจัยจึงจัดเจตคติต่อวิชาชีพเป็นปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับสมรรถนะเชิงวิชาชีพของนักศึกษาพยาบาล

3. กิจกรรมการจัดการเรียนการสอนของอาจารย์พยาบาล

การสอน

สมนึก ลิ้มทอง (2521 : 51) กล่าวไว้สรุปได้ว่า การสอนหมายถึงประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ที่วางไว้ การจัดประสบการณ์นั้นต้องเน้นให้ผู้เรียนกระทำกิจกรรมมากกว่ากิจกรรมของครู กิจกรรมที่ให้นักเรียนกระทำจะต้องเตรียมไว้ล่วงหน้าและจัดเรียงลำดับก่อนหลังตามลักษณะความต่อเนื่องของเนื้อหาวิชา เมื่อผู้เรียนกระทำกิจกรรมที่จัดให้แล้ว จะต้องสามารถสังเกตการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่กำหนดไว้ในจุดประสงค์

กาญจนา เกียรติประวัติ (2524 : 45) กล่าวว่า " การสอนคือการจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน การสอนมิได้หมายถึงการบอกแต่เพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงกระบวนการต่างๆ ที่ผู้สอนกระทำไปเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริงทั้งด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ และสติปัญญา"

สิริวรรณ ศรีพหล (2524 : 170) กล่าวว่า " การสอนคือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนไปสู่ทางที่ดี โดยทั่วไปการสอนมีรูปแบบโดยเฉพาะซึ่งมีองค์ประกอบคือ การกำหนดวัตถุประสงค์ของการสอน การประเมินความสามารถของผู้เรียนก่อนการดำเนินการสอน การดำเนินการสอนและการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน"

บำรุง กลัดเจริญ และฉวีวรรณ กินาวงศ์ (2527 : 145) กล่าวว่า " การสอนคือกระบวนการที่ครูพยายามสร้างความสัมพันธ์กับนักเรียนในอันที่จะแนะนำให้นักเรียนได้มีกิจกรรมในการแก้ปัญหาทั้งเป็นกลุ่มและรายบุคคลโดยการใช้เทคนิคที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสมของเด็ก และสถานการณ์โดยทั่วไป"

เจ เอล เมอเซล (J.L. Mursell 1954 : 18) กล่าวว่า " การสอนคือ การกระทำอันก่อให้เกิดการเรียนรู้"

คาร์เตอร์ วี กูด (Carter V. Good 1959 : 213) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการสอนไว้ 2 ลักษณะ สรุปได้คือ การสอนหมายถึง การกระทำอันเป็นการอบรมสั่งสอนนักเรียนตามสถานศึกษาต่างๆ ไป และการสอนหมายถึงการจัดสภาพการณ์ สถานการณ์หรือกิจกรรมเพื่อช่วยให้นักเรียนหรือผู้เกี่ยวข้องชองกับกิจกรรมเกิดการเรียนรู้ได้โดยง่าย

จากคำกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า กิจกรรมการจัดการเรียนการสอนของอาจารย์ หมายถึง กระบวนการจัดให้เกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ดังนั้นกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนจึงมีผลต่อนักศึกษาอย่างมาก ถ้ามี

การสอนที่มีประสิทธิภาพนักศึกษาก็จะเกิดการเรียนรู้ได้มีประสิทธิภาพซึ่งจะส่งผลให้เกิดสมรรถนะที่มีประสิทธิภาพเช่นกัน

สวัสดี ทรัพย์จำนง (2525) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับลักษณะของครูที่พึงประสงค์ ว่าควรมีดังนี้

1) มีความรู้ในเรื่องเนื้อหาวิชาการ วิชาครูและวิชาที่ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่การงาน

2) มีทักษะในการสอนและการปฏิบัติหน้าที่การงาน

3) มีคุณค่าของความเป็นครู หรือจรรยาบรรณของครูในแง่ที่ครูควรมีคุณธรรม รักษาชีวิตครู ใฝ่หาความรู้ใหม่ๆ

สวนอุทุมพร ทองอุไทย (2523) ได้สรุปการวิจัยเรื่องประสิทธิภาพการสอนระดับอุดมศึกษาทั้งในและนอกประเทศ ได้ผลการวิจัยสอดคล้องกัน ซึ่งสามารถจำแนกเป็นตัวประกอบต่าง ๆ ได้ 6 ตัว คือ

1) ลักษณะอาจารย์ ได้แก่ ลักษณะท่าทาง ความจริงใจ ความสนใจต่อผู้เรียน ให้ความเป็นกันเอง เป็นผู้นำ และเป็นผู้ที่มีความรู้ในสาขานั้น ๆ และทันสมัยอยู่เสมอ

2) วิธีสอน ได้แก่ การจัดเตรียมกระบวนการเรียนการสอน การจัดห้องเรียน การเตรียมความรู้ ให้ตำราประกอบการเรียน มีทักษะในการสอนแบบต่าง ๆ ได้เหมาะสมกับเนื้อหาและเวลา มีการถ่ายทอดความรู้ได้อย่างชัดเจน เข้าใจง่าย ทำให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการด้านความคิด

3) สัมพันธภาพระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา อาจารย์ฟังความคิดเห็นจากนักศึกษา เป็นกันเอง ช่วยเหลือนักศึกษาทั้งในและนอกห้องเรียน

4) อุปกรณ์การเรียนการสอนรวมทั้งห้องปฏิบัติการ การใช้เครื่องมือต่าง ๆ รวมทั้งห้องสมุดที่สมบูรณ์ และตำราที่เป็นภาษาของตนเอง

5) การวัดผลมีการป้อนกลับและการเสริม ใช้การวัดผลเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน รู้จักการออกข้อสอบที่ดี ให้คะแนนอย่างยุติธรรม

6) ทศนคติของอาจารย์ต่อการสอนและต่อนิสิต อาจารย์มีการยกย่องนิสิตอย่างจริงใจ และตั้งใจสอน

จะเห็นได้ว่า มีผู้สนใจศึกษาและให้ความสำคัญกับกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนอยู่มาก เพราะกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนจะส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพของการสอน

นักศึกษามีการพัฒนาการเรียนรู้ที่ดี สมรรถนะที่ดีก็จะเกิดขึ้นตามมา ถ้าเป็นวิชาชีพทางการแพทย์พยาบาล สมรรถนะเชิงวิชาชีพก็จะเกิดตามมาด้วยเช่นกัน

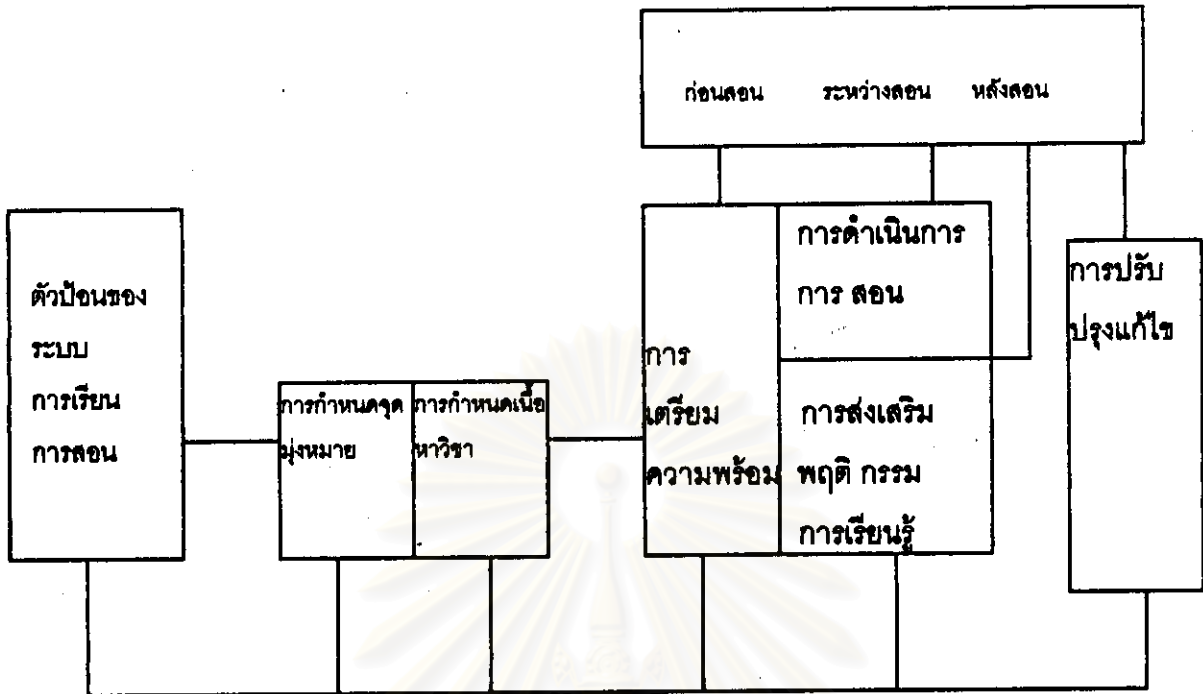
การจัดการเรียนการสอนทางพยาบาลศาสตร์

ทวงรัตน์ บุญญานุรักษ์ (2539) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนทางพยาบาลศาสตร์ว่า การศึกษาเป็นกระบวนการต่อเนื่องในการเรียนรู้ตลอดชีวิต กระบวนการศึกษาจึงไม่มีจุดจบ แต่จะเกิดขึ้นเป็นกระบวนการสืบต่อกันไปตลอด อาจารย์ไม่สามารถจะนำข้อมูลข่าวสารมาให้นักศึกษาเรียนรู้ได้ทั้งหมดสิ้นในช่วงเวลาของการจัดการศึกษาตามโปรแกรมที่จำกัดด้วยเวลา อาจารย์จึงต้องเลือกเนื้อหามาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เพียงบางส่วนแต่เพิ่มกระบวนการในการเรียนรู้มากกว่านั้นคือ กิจกรรมการจัดการเรียนการสอน

ในการจัดการศึกษาพยาบาลนั้น ผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นอาจารย์นั้นนอกจากจะต้องเป็นผู้ประกอบวิชาชีพพยาบาลแล้ว อาจารย์พยาบาลจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และความสามารถในด้านวิชาการพยาบาลและวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดี มีความสามารถและความชำนาญในการปฏิบัติการพยาบาล นอกจากนี้ยังต้องเป็นผู้มีบุคลิกดี มีความมั่นใจในตนเอง เข้าใจตนเองและเข้าใจผู้อื่น และมีทัศนคติที่ดีต่อการสอนและที่สำคัญคือ มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพพยาบาล มีความประพฤติที่ดี มีความมานะพยายามมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และประการสำคัญคือมีคุณธรรมและเป็นผู้รักษาระบบแห่งวิชาชีพพยาบาล อนึ่งการที่จะเป็นอาจารย์พยาบาลที่มีประสิทธิภาพนั้น นอกจากจะต้องมีคุณสมบัติดังกล่าวแล้ว จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และทักษะด้านการสอนอีกด้วย จะต้องมีความรู้ในเรื่องหลัก และวิธีการสอนและจิตวิทยาการเรียนรู้เป็นอย่างดี (จินตนา ยูนิพันธ์ , 2527 : 28)

สิ่งที่สำคัญอย่างมากในการจัดการเรียนการสอนทางพยาบาลศาสตร์ ก็คือระบบการเรียนการสอน จากการศึกษาองค์ประกอบของระบบการเรียนการสอนแต่ละองค์ประกอบ อาจเขียนแผนภูมิแสดงองค์ประกอบของระบบการเรียนการสอนทางพยาบาลศาสตร์ ได้ดังนี้ :

(จินตนา ยูนิพันธ์ , 2527)

แผนภูมิแสดงองค์ประกอบของระบบการเรียนการสอนทางพยาบาลศาสตร์

จะเห็นว่าองค์ประกอบของระบบการเรียนการสอนแต่ละองค์ประกอบล้วนมีความสำคัญและมีความสลับซับซ้อนมากคือ ส่วนของกระบวนการตัวจักรสำคัญก็คืออาจารย์พยาบาล ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาขั้นตอนของการดำเนินการสอนก็คือ กิจกรรมการจัดการเรียนการสอนนั่นเอง

จากแผนภูมิจะเห็นว่าเมื่อการกำหนดจุดมุ่งหมายและการกำหนดเนื้อหาของวิชาสิ้นสุดลง อาจารย์ก็จะมีภาระมรดกวิชาพร้อมที่จะดำเนินการสอนในรายวิชานั้น ๆ ได้ ซึ่งจะรวมถึง การเตรียมความพร้อมของผู้เรียน การดำเนินการสอน และการประเมินผล

การเตรียมความพร้อมของผู้เรียน หรือการวางแผนการสอน

การเตรียมความพร้อมของผู้เรียน หมายถึง การเตรียมการต่าง ๆ ของอาจารย์ ก่อนที่จะดำเนินการสอนจริง ในการเตรียมความพร้อมของผู้เรียน จินตนา ยูนิพันธ์ (2527) กล่าวว่า อาจารย์จะต้องคำนึงถึงหลักการดังนี้

- 1) กำหนดจุดมุ่งหมายของรายวิชา
- 2) กำหนดเนื้อหาวิชาโดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถของผู้เรียน
- 3) กำหนดลำดับของเนื้อหาวิชาจากง่ายไปหายากมีความต่อเนื่องและสัมพันธ์

กัน

4) เตรียมอุปกรณ์การสอน กิจกรรมการเรียน และประสบการณ์การเรียนรู้ของอาจารย์ให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ ความสามารถ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักศึกษา

- 5) วางแผนการสอนและวิธีดำเนินการสอนให้ชัดเจน
- 6) กำหนดเวลาให้เหมาะสม
- 7) จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้มีความสัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ
- 8) กำหนดแผนการประเมินการสอน
- 9) กำหนดแผนกิจกรรมเสริมความรู้

การดำเนินการสอน

การดำเนินการสอนหรือวิธีการสอน มีความสำคัญต่อการจัดกระบวนการเรียนการสอน เพื่อให้นักศึกษาเกิดสัมฤทธิ์ผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ดังนั้นอาจารย์จึงต้องรู้วิธีการสอนหลาย ๆ วิธีและสามารถเลือกใช้วิธีสอนให้เหมาะสม ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2520) ได้เสนอหลักในการเลือกวิธีสอน ไว้ดังนี้

- 1) เหมาะสมกับผู้สอน
- 2) เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาที่สอน
- 3) เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายในการสอน
- 4) เหมาะสมกับจำนวนและลักษณะของนักศึกษา
- 5) เหมาะสมกับบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา

ปรภสวดี วีระกิตติ (2519) กล่าวว่า การเลือกวิธีสอนต้องคำนึงถึงความเหมาะสมในการสอนและสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการสอน วิธีสอนเหล่านี้ได้แก่

- 1) วิธีสอนแบบบรรยาย [Lecture] เป็นการสอนแบบบรรยายข้อความ นักศึกษามีหน้าที่ฟังและจดบันทึกคำบรรยายเหล่านั้น
- 2) วิธีสอนแบบอภิปราย [Discussion] เป็นการสอนแบบแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้ซึ่งกันและกันระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา หรือระหว่างนักศึกษาด้วยกันเอง
- 3) วิธีสอนแบบการปฏิบัติ [Drill and Practice] เป็นการสอนที่มีจุดมุ่งหมายเน้นการพัฒนาทักษะ อาจารย์มีหน้าที่อธิบายและสาธิตทักษะที่จะฝึก และควบคุมการฝึกให้คำแนะนำแก้ไข
- 4) วิธีสอนแบบแบ่งกลุ่มค้นคว้า [Grouping and Committee Work] เป็นการสอนแบบแบ่งชั้นเรียนเป็นกลุ่ม ๆ ตามความถนัดของเด็กและให้ไปศึกษา ค้นคว้าแล้วนำมาเสนอหน้าชั้น
- 5) วิธีสอนแบบปฏิบัติการในห้องทดลอง [Experimentation] เป็นการสอนแบบที่นักศึกษาได้ปฏิบัติทดลองด้วยตนเอง

6) วิธีสอนแบบแบบสาธิต [Demonstration] เป็นการแสดงวิธีการให้นักศึกษาดู นักศึกษาอาจไม่ได้ทดลองเอง แต่ได้เห็นอย่างละเอียด

7) วิธีสอนแบบแก้ปัญหา [Problem Solving] เป็นการสอนที่มุ่งให้นักศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง รู้จักสาเหตุของปัญหาและวินิจฉัยปัญหา โดยมีอาจารย์คอยแนะนำ

8) วิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวน [Inquiry] เป็นการสอนแบบที่อาจารย์พยายามให้นักศึกษาได้หาคำตอบจากคำถาม

9) วิธีสอนแบบใช้โสตทัศนูปกรณ์ [Audio – Visual] เป็นวิธีให้ความรู้โดยใช้โสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ เข้าช่วย

10) วิธีสอนแบบ ไปศึกษานอกสถานที่ [Field Trip] เป็นวิธีสอนแบบให้นักศึกษาเรียนรู้จากสภาพจริง

11) วิธีสอนแบบบทบาทสมมติ [Role Playing] เป็นวิธีสอนแบบให้นักศึกษาได้สวมบทบาทในสถานการณ์ต่าง ๆ

12) วิธีสอนโดยจุดประสงค์ [Teaching by Objective] เป็นรูปแบบการสอนแบบยึดวัตถุประสงค์ โดยอาจารย์จะต้องเข้าใจในวัตถุประสงค์การเรียนรู้ และวิธีการที่จะก่อให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์นั้น

สำหรับวิธีสอนในภาคปฏิบัติทางการพยาบาล พวงรัตน์ บุญญานุรักษ์ (2539) ได้เสนอไว้มีดังนี้

1) วิธีสอนทางห้องทดลอง [Laboratory Method] อาศัยหลักการของการแก้ปัญหาโดยการทดลอง เพื่อให้เกิดพัฒนาในเทคนิคการพยาบาล

2) วิธีวิเคราะห์อุบัติการณ์เฉพาะกรณี [Case Incident Method] เป็นกระบวนการของการศึกษาอุบัติการณ์ที่เป็นระเบียบวิธี ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจ

3) การประชุมปรึกษาพยาบาล [Nursing Case Conference] เป็นการพบกลุ่มของบุคลากรพยาบาล เพื่อปรึกษานหาหรือถึงปัญหาการพยาบาลสำหรับผู้ป่วยเฉพาะราย โดยใช้เทคนิคการแก้ปัญหาตามลำดับขั้น

4) การประชุมปรึกษาคณะพยาบาล [Nursing Team Conference] เป็นการรวมกลุ่มของบุคลากรทุกประเภท โดยมุ่งหวังที่จะวางแผนการดูแลรักษาประจำวันให้มีความต่อเนื่องกัน

5) การศึกษารายผู้ป่วยโดยกลุ่ม [Nursing Clinic] เป็นการประชุมปรึกษาการพยาบาลผู้ป่วยเฉพาะรายที่สนใจ และเลือกมาเป็นรายที่จะศึกษา วิเคราะห์ถึงหลักการและแนวปฏิบัติทางการพยาบาลเฉพาะรายผู้ป่วยนั้น ๆ เพื่อการปรับปรุงการพยาบาลผู้ป่วยเฉพาะราย

6) การศึกษาการพยาบาลรายบุคคล [Nursing Case Study] วิธีนี้นักศึกษาสนใจและวางแผนการพยาบาลตามปัญหาและความต้องการของผู้ป่วยนั้น อาจารย์จะช่วยเหลือแนะนำนักศึกษาทุกขั้นตอนของกระบวนการพยาบาล เพื่อให้ได้ผลออกมาเป็นการพยาบาลที่สมบูรณ์

7) การบันทึกการสนทนากับผู้ป่วย [Process Record] เป็นเทคนิคการเรียนรู้รายบุคคลอย่างหนึ่ง โดยใช้การบันทึกอย่างมีขั้นตอน มีรูปแบบ ทั้งคำพูดและท่าทางของพยาบาลและผู้ป่วย

8) วิธีวิเคราะห์เฉพาะกรณี [Case Analysis Method] เป็นการวิเคราะห์กรณีเฉพาะโดยกลุ่ม โดยมุ่งที่จะสะท้อนความคิดจากปัญหาที่ได้รับการแก้ไขไปแล้ว มีลักษณะเป็นการวิเคราะห์ที่ตัดสินใจ การเรียนรู้จะเกิดจากการให้ข้อตัดสินใจโดยอาศัยหลักการและแนวทฤษฎีที่ถูกต้อง

9) การแสดงบทบาทสมมติ [Role Playing] เป็นลักษณะของการแสดงตามเนื้อหาที่กำหนดให้ แล้ววิเคราะห์พฤติกรรมจากบทบาทที่แสดง ช่วยให้เกิดความเข้าใจพฤติกรรมและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องได้ดียิ่งขึ้น

10) การสัมมนา เป็นการเรียนร่วมกัน [Seminar] โดยกลุ่มสัมมนาให้ประโยชน์ในการเรียนรู้ต่อกัน อาจารย์มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำ ช่วยให้กลุ่มสมาชิกได้ผลผลิต สังเคราะห์ และการดัดแปลง เพื่อค้นหาวิธีการแก้ปัญหาทางการพยาบาลที่ถูกต้องเหมาะสมที่สุด

11) ศึกษาการพยาบาลรายผู้ป่วย [Nursing Care Study] เป็นวิธีการเรียนรายบุคคล ซึ่งอาจารย์และนักศึกษาทำงานร่วมกัน อาจารย์เป็นผู้ช่วยเหลือแนะนำ นักศึกษาเป็นผู้เลือกผู้ป่วยแล้วศึกษาอย่างสมบูรณ์เพื่อนำเสนอต่อกลุ่ม

12) การสาธิต [Demonstration] เป็นการแสดงให้เห็นดูเป็นตัวอย่างทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม

13) การอภิปรายกลุ่มย่อย [Group Discussion Method] หมายถึง การพบกัน พูดจากันอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้จำนวน 2 คนขึ้นไป โดยมุ่งที่จะแลกเปลี่ยนความ

คิด ความสนใจแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อนำมาเป็นแนวการตัดสินใจแก้ปัญหาในแนวการปฏิบัติ

วิธีการสอนทั้งในแนวทฤษฎีและแนวปฏิบัติที่ผู้วิจัยได้ศึกษามาในที่นี้มีหลายวิธีด้วยกัน แต่จะได้ผลดีและมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่ออาจารย์มีประสิทธิภาพด้วย กล่าวคือ ต้องมีความรู้ รู้จักเลือกวิธีการสอนที่เหมาะสม รวมทั้งมีทักษะในการสอนเป็นต้น เมื่อการสอนมีประสิทธิภาพ ก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและสมรรถนะที่มีประสิทธิภาพก็จะตามมาเช่นกัน

การประเมินผล

การประเมินผล เป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยในการตัดสินใจว่านักศึกษา มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านใดบ้าง และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร กระทำได้โดยการเปรียบเทียบพฤติกรรมนักศึกษากับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และจะต้องมีการประเมินผลการเรียนอย่างครบถ้วน คือ คือ ประเมินผลการเรียน ประเมินกระบวนการเรียนรู้และประเมินโครงสร้างของการเรียนรู้ (จินตนา ยูนิพันธ์ , 2527) สุพรรณทิพย์ นิมละอาด (2538) ได้ทำการศึกษาและสรุปไว้ โดยจะกระทำได้โดยขั้นตอน ดังนี้ คือ การประเมินผลก่อนการเรียน การประเมินผลระหว่างเรียน และการประเมินผลหลังเรียน

1) การประเมินผลก่อนการเรียน เปรียบเสมือนศึกษาตัวป้อนของระบบ เป็นการตรวจสอบว่านักศึกษามีความรู้ ทักษะ และทักษะก่อนที่จะเรียนอย่างไรบ้าง การประเมินผลก่อนเรียนทางการพยาบาลมีความสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะกรณีการสอนวิชาภาคปฏิบัติเพราะทักษะทางการพยาบาลเป็นทักษะที่ซับซ้อน อาศัยความรู้พื้นฐาน การมีพัฒนาการทางด้านจิตใจ และต้องมีทักษะพื้นฐานอย่างเพียงพอ จึงจะสามารถปฏิบัติกิจกรรมทักษะให้สูงขึ้นได้

การประเมินผลก่อนเรียน มีขั้นตอน ดังนี้

- 1.1) ศึกษาจุดมุ่งหมายของการสอนที่กำหนดไว้ให้เข้าใจ
- 1.2) กำหนดความรู้ ทักษะ และทักษะที่จำเป็นก่อนการเรียนโดยทำการวิเคราะห์จุดมุ่งหมายของการสอนว่า หากนักศึกษาจะฝึกฝนพฤติกรรมนั้นได้ จะต้องมีความรู้ ทักษะ และทัศนคติอย่างไรมาก่อน
- 1.3) ทำการรวบรวมข้อมูลเพื่อตัดสินใจว่า นักศึกษามีความพร้อมที่จะเรียนบทเรียนนี้

2) การประเมินผลระหว่างการสอน อาจารย์จะต้องตรวจสอบและควบคุมความประพฤติของนักศึกษาระหว่างการสอนอยู่ เพื่อเป็นการประกันว่า ประสบการณ์ที่นักศึกษาทำถึงได้รับเป็นไปในแนวทางที่พึงปรารถนา เป็นการประเมินคุณภาพดำเนินการสอนของ

อาจารย์ เรียกร้องความสนใจของนักศึกษา วิธีที่ใช้ประเมินขณะทำการสอนที่ดีที่สุด คือ การใช้คำถาม

กิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับการประเมินระหว่างการสอน ได้แก่

2.1) การสังเกต เป็นข้อป่งที่สำคัญที่จะช่วยให้อาจารย์เห็นว่า การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ สอดคล้องกับความสามารถของนักศึกษา

2.2) การใช้เครื่องมือในการประเมินผล เพื่อจะช่วยให้อาจารย์และนักศึกษา ได้ทราบความก้าวหน้าของนักศึกษา และอาจารย์สามารถวินิจฉัยจุดเด่นจุดด้อยของนักศึกษา และดำเนินการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ได้เหมาะสมต่อไป เครื่องมือได้แก่ แบบประเมินผล แบบทดสอบ เป็นต้น

3) การประเมินผลหลังเรียน เป็นการตรวจสอบผลผลิตว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไปมากน้อยเพียงใด เพื่อนำผลไปปรับปรุงแก้ไขส่วนต่าง ๆ ของระบบการสอน โดยทั่วไปอาศัยแนวคิดดังนี้

3.1) การวัดอิงกลุ่ม เป็นการวัดที่ขึ้นอยู่กับเกณฑ์มาตรฐานสัมพัทธ์ หรือ พฤติกรรมของกลุ่ม การวัดแนวนี้มุ่งระบุดีความแตกต่างระหว่างนักศึกษา และเป็นแรงกระตุ้นที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้แบบแข่งขันระหว่างนักศึกษาด้วยกันเอง

3.2) การวัดอิงเกณฑ์ เป็นการวัดที่ขึ้นอยู่กับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ การวัดอิงเกณฑ์นี้ นับว่ามีคุณค่าในทางกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนทางพยาบาลศาสตร์ เพราะอาจารย์จะต้องประเมินการเรียนรู้ของนักศึกษา ก่อนที่จะให้การรับรองว่า นักศึกษาประสิทธิภาพเพียงพอในการประกอบวิชาชีพพยาบาลได้

3.3) การวัดอิงเกณฑ์อิงกลุ่ม เป็นการวัดที่ประยุกต์มาจากแนวคิด 2 แบบที่กล่าวข้างต้น การประเมินแบบนี้เหมาะสมกับวิชาการพยาบาล เพราะมีความยุติธรรม คือ ผู้เรียนทราบล่วงหน้าว่าจะถูกประเมิน และคะแนนที่ได้จะเป็นตัวที่ระดับผลสัมฤทธิ์ของนักศึกษาด้วย

จะเห็นได้ว่า วิชาชีพทางการพยาบาลเป็นวิชาชีพที่มุ่งเน้นการปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถให้การพยาบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการศึกษาเพื่อผลิตพยาบาลวิชาชีพ จึงต้องจัดการเรียนการสอนเพื่อเตรียมพยาบาลผู้สำเร็จการศึกษา ให้มีความรู้เกี่ยวกับการพยาบาล และมีความสามารถในการนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ในการปฏิบัติทางการพยาบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการที่จะทราบว่านักศึกษามีความรู้ความสามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่นั้น การประเมินผลเป็นส่วนสำคัญในการป่งชี้ถึงผลผลิตที่ออกมา

4. สภาพแวดล้อมของสถาบัน

ใน Webster ' s New Collegiate Dictionary ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมว่า หมายถึง สภาพภายนอกโดยรวมทั้งหมด และสิ่งที่มีอิทธิพลต่อชีวิตและการพัฒนาการของสิ่งมีชีวิตแต่ละสิ่ง

Stem (1964) และ Walsh (1973) อ้างถึงใน ล่าเนาวิ ชจรศิลป์ (2538) กล่าวถึงสภาพแวดล้อมหมายถึง ความกดดัน (Press) ซึ่งบุคคลเกิดความรู้สึกเมื่ออยู่ในสภาพแวดล้อม สเตินได้ตั้งสมมติฐานว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสภาพแวดล้อมที่มีความสอดคล้องกัน ย่อมก่อให้เกิดผลในทางบวกหรือก่อให้เกิดความพึงพอใจให้แก่บุคคล ในทางตรงกันข้าม ความสัมพันธ์ที่ไม่มีความสอดคล้องกันย่อมก่อให้เกิดผลในทางลบหรือก่อให้เกิดความไม่สบายใจหรือความตึงเครียด

Moor (อ้างถึงใน จินตนา ยูนิพันธ์ ,2527) ได้แบ่งสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนเป็น 2 ประเภท ซึ่งสอดคล้องกับ ละออ หุตางกูร (2534) คือ

- 1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical environment)
- 2) สภาพแวดล้อมทางจิตใจและสังคม (Psychological and Social environment)

สภาพแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เช่น สภาพห้องเรียน ขนาด และลักษณะของห้องเรียน แสงสว่าง อากาศถ่ายเท ความร้อน หนาวในห้องเรียน เก้าอี้ สำหรับนั่งเรียนตลอดจนโสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ (จินตนา ยูนิพันธ์, 2527) สถานที่ที่นักศึกษาฝึกปฏิบัติงานจริง จึงเปรียบเสมือนห้องเรียนหรือห้องฝึกปฏิบัติการพยาบาล สภาพแวดล้อมในการฝึกภาคปฏิบัติ ได้แก่ สภาพ ขนาด และลักษณะของแหล่งฝึกภาคปฏิบัติ ตลอดจนอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ในการปฏิบัติงาน

สภาพแวดล้อมทางจิตใจและสังคม แยกออกจากกันได้ยาก ซึ่งกลุ่มที่ถือว่าเป็นสภาพแวดล้อมที่สำคัญ และมีอิทธิพลต่อการฝึกภาคปฏิบัติ ได้แก่ พฤติกรรมการณ์เทศของอาจารย์ ซึ่งอาจารย์นับว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างมากต่อการจัดการเรียนการสอนเพราะเป็นผู้กำหนดเนื้อหาสาระวิชา วิธีการสอนกำหนดบรรยากาศในชั้นเรียน เพื่อให้การเรียนรู้ได้บรรลุวัตถุประสงค์ตามจุดมุ่งหมาย อีกทั้งการเรียนการสอนทางพยาบาลศาสตร์นั้น ส่งเสริมความใกล้ชิดระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาเป็นอันมาก เพราะอาจารย์จะต้องสอนทั้งภาคทฤษฎีและนิเทศในการฝึกภาคปฏิบัติอีกด้วย ดังนั้นนับได้ว่าเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้เป็นอย่างมาก เพราะนักศึกษาจะเลียนแบบจากอาจารย์ซึ่งเป็นแม่แบบในการประพฤติปฏิบัติ ตลอดจนทัศนคติต่อวิชาชีพเป็นอย่างดี (วรรณวดี เนียมสกุล, 2538)

สภาพแวดล้อมของสถาบันการศึกษานั้นมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของนักศึกษา ดังที่ ล่าเนาท์ ขจรศิลป์ (2538) ได้กล่าวไว้ว่า พฤติกรรมของนักศึกษามีส่วนสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมของสถาบันอุดมศึกษามาก พฤติกรรมที่ไม่ดีของนักศึกษา อาจเกิดจากสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีของสถาบันอุดมศึกษาได้ นอกจากนี้สภาพแวดล้อมของสถาบันอุดมศึกษายังมีความสำคัญต่อสมรรถนะของนักศึกษามากเพราะถ้าสภาพแวดล้อมดี เช่น ไม่มีอาคารสถานที่ ไม่มีเครื่องมือ ที่ดี ไม่มีระบบงานที่ดี กิจกรรมนักศึกษาไม่มีคุณภาพ หรือการต้อนรับน้องใหม่ที่รุนแรง จะทำให้น้องใหม่เกิดปัญหาทางด้านร่างกายและจิตใจ ย่อมทำให้สมรรถนะของนักศึกษาไม่ได้ผลดีในทางตรงกันข้าม ถ้าสภาพแวดล้อมของสถาบันมีความสมบูรณ์ย่อมทำให้สมรรถนะของนักศึกษาดีตามไปด้วย

การที่จะผลิตบัณฑิตทางพยาบาลศาสตร์ที่มีลักษณะตามที่สังคมต้องการ ต้องเริ่มจากสถาบันการศึกษาพยาบาล จะต้องมีการจัดสภาพแวดล้อมของสถาบันให้เป็นไปในแนวทางที่จะนำไปสู่การเป็นบัณฑิตที่มีคุณลักษณะตามความคาดหวังของสังคม ซึ่งจากการวิจัยทางการอุดมศึกษาพบว่า มหาวิทยาลัยมีอิทธิพลมากที่สุดต่อชีวิตของ นักศึกษา เพราะมีส่วนช่วยในการพัฒนานักศึกษาให้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีเหตุผล มีความรับผิดชอบ มีบุคลิกภาพที่ดี มีคุณธรรม วิทยนี้เป็นช่วงที่สมองพัฒนาการสูงสุด จึงเป็นช่วงที่มหาวิทยาลัยจะมีส่วนในการจัดสภาพแวดล้อม จัดประสบการณ์ต่าง ๆ ให้นักศึกษามีพัฒนาการสูงสุด (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2528) ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ Klausmerer (1985) ที่ว่า การเรียนรู้ผ่านช่วงเวลาในสถานศึกษานั้น ทำให้เกิดการสั่งสมบุคลิกภาพ ซึ่งนำไปสู่การปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง มีอัธมโนทัศน์ทางบวก รู้จักการควบคุมตนเอง มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสภาพแวดล้อม รวมทั้งคุณสมบัติที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคลและสังคมด้วย

Astin (1968) กล่าวว่า หน้าที่สำคัญของวิทยาลัยจะต้องพัฒนานักศึกษาให้เป็นผู้ที่มีคุณภาพ ซึ่งจะมองเห็นจากการที่นักศึกษาแสดงความคิดเห็นต่อสถาบัน และชื่อเสียงของสถาบันนั้น ๆ นอกจากนี้บุคลิกภาพของนักศึกษาก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ทราบถึงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในสถาบัน สภาพแวดล้อมมีผลต่อความรู้สึกของมนุษย์ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม Winston Churchill (อ้างถึงในวิจิตร วรุตขยางกูร , 2524) กล่าวว่า เราเป็นผู้กำหนดรูปแบบของอาคาร และอาคารก็กำหนดพฤติกรรมของเราเหมือนกัน หลายปีที่ผ่านมาได้มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในสถาบันทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตเป็นจำนวนมากพบว่า สภาพแวดล้อมทางสถาบันมีอิทธิพลต่อสมรรถนะของนักศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาในสภาพแวดล้อมของสถาบันในการศึกษาคั้งนี้

ดวงพร ศรีจันทร์วงศ์ (2540) ได้ศึกษาสภาพแวดล้อมของวิทยาลัยพยาบาลที่มีผลต่อภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล แบ่งออกเป็น 3 ชนิด คือ

- 1) สภาพแวดล้อมที่เป็นสิ่งไม่มีชีวิต เช่น อาคาร สถานที่ เครื่องมือ และอุปกรณ์ต่าง ๆ แสง เสียง อากาศ เป็นต้น
- 2) สภาพแวดล้อมที่เป็นสิ่งมีชีวิต
- 3) สภาพแวดล้อมทางจิตสังคม

ส่วน นฤมล เกื่อนมา (2539) ได้ทำการศึกษาสภาพแวดล้อมในวิทยาลัยที่ส่งเสริมและเอื้ออำนวยต่อความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาล ซึ่งวัดได้จากการรับรู้ของนักศึกษา จำแนกได้เป็น

- 1) สภาพแวดล้อมในวิทยาลัยด้านหลักสูตร
- 2) สภาพแวดล้อมในวิทยาลัยด้านอาจารย์
- 3) สภาพแวดล้อมในวิทยาลัยด้านเพื่อน
- 4) สภาพแวดล้อมในวิทยาลัยด้านกายภาพ

จากข้างต้น สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมของสถาบัน คือ สิ่งที่อยู่รอบตัวนักศึกษา ทั้งสิ่งที่มีชีวิต และไม่มีชีวิต ในที่นี้ ก็คือสภาพแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อสมรรถนะเชิงวิชาชีพของนักศึกษาพยาบาล สามารถจำแนกได้ 2 ด้านด้วยกัน คือ

- 1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ
- 2) สภาพแวดล้อมทางจิตใจและสังคม

สภาพแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง สภาพแวดล้อมด้านวัตถุ ได้แก่ บริเวณสถาบัน อาคารเรียน ห้องเรียน หรือห้องประกอบอื่น ๆ วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนระบบแสงสว่าง เสียง และการถ่ายเทอากาศ

สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดีช่วยทำให้เกิดความสุข ทั้งด้านร่างกายและจิตใจของนักศึกษาและอาจารย์ก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อการเรียนรู้ (สุชาติ รัชชกุล, 2537) มีผลต่อความมั่นใจในการเรียนของผู้เรียนมีส่วนช่วยเสริมสร้างความเจริญงอกงามทางร่างกายจิตใจ สติปัญญา และสังคม มีผลต่อความมั่นใจในการเรียน มีส่วนช่วยเสริมสร้างความเจริญงอกงามทางร่างกายจิตใจ สติปัญญา และสังคม (นฤมล เกื่อนมา, 2539) และจากการศึกษาของ ประนอม รอดคำดี (2538) พบว่า นิสิตนักศึกษาให้คะแนนต่ำสุดในข้อที่ว่า "สามารถเรียนได้ในสภาพแวดล้อมที่กดดันต่างๆ" คุณภาพบริการสวัสดิการและสภาพแวดล้อมในมหาวิทยาลัย มีความสัมพันธ์ทางบวกกับคะแนนความสุขสมบูรณ์ของนิสิตนักศึกษา อีกทั้งการศึกษาของ ศิริรัตน์ จันทร์แสง

รัตน์ (2538) พบว่า ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ได้แก่ สัมพันธภาพเชิงช่วยเหลือของอาจารย์และนักศึกษา สภาพทางกายภาพของแหล่งฝึกปฏิบัติ สภาพแวดล้อมทางกายภาพของวิทยาลัยพยาบาล และจำนวนนักศึกษาในห้องเรียน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับคุณภาพชีวิต โดยรวมของนักศึกษาพยาบาล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ห้องเรียน นับว่าเป็นสภาพแวดล้อมของสถาบันด้านกายภาพที่มีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากเป็นแหล่งที่ใช้จัดการเรียนการสอนโดยตรง สภาพของห้องเรียนจึงมีผลต่อการเรียนรู้ของนักศึกษา สอดคล้องกับความคิดเห็นของ Leonard S. Kinworthy (1962 อ้างถึงใน สรวิรัตน์ ศรีประทีป, 2533) ที่ว่าห้องเรียนที่จะไปสู่การเรียนรู้จะต้องมีที่นั่งสบาย แสงสว่างพอเพียง อากาศถ่ายเทสะดวก สีภายในห้องเรียนมีสภาพแวดล้อมที่น่าเรียน การจัดสภาพห้องเรียนที่เหมาะสมจะช่วยให้บรรยากาศของการเรียนน่าเรียน เป็นการเสริมให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ฝ่ายวิชาการของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2523) ให้หลักเกณฑ์ในการจัดห้องเรียนเพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ ควรมีลักษณะดังนี้

1) การจัดสภาพห้องเรียนนั้นต้องคำนึงถึงลักษณะของการเรียนการสอนและวิธีการสอน โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการใช้ เช่น จะใช้เพื่อบรรยายกลุ่มใหญ่หรือเพื่อใช้สอนกลุ่มย่อย จึงควรจัดสภาพห้องเรียนให้สอดคล้องกับการใช้ นอกจากนี้ในการจัดห้องเรียนต้องคำนึงถึงบรรยากาศที่ต้องการให้เกิดขึ้น เช่น ต้องการให้นักเรียนได้ทำการอภิปรายโดยทั่วถึงทุกคน การจัดที่นั่งในลักษณะวงกลมจะให้บรรยากาศดังกล่าวดีกว่า การจัดที่นั่งแบบสี่เหลี่ยมจัตุรัสหรือสี่เหลี่ยมผืนผ้า ในบางคราวจัดห้องควรจะได้คำนึงถึงความสะดวก ความยืดหยุ่นของการใช้ เช่น จัดเป็นห้องขนาดใหญ่แต่มีแนวกันแบบพับเก็บได้สะดวก

2) โต๊ะ เก้าอี้ ควรเป็นแบบที่เบาไม่เทอะทะ เพื่อสะดวกต่อการเคลื่อนย้ายหรือปรับปรุงลักษณะภายในห้องเรียน สำหรับการจัดเก้าอี้ที่นั่งเรียนในห้องเรียนพึงระวังอย่าให้มีการบังกัน ทำให้เห็นครูหรือกระดานดำไม่สะดวก อาจจัดเก้าอี้ให้สลับกัน คือ ไม่ต้องจัดให้ตรงกับแถวหน้าเหมือนกันหมด สำหรับครูซึ่งเป็นจุดสำคัญที่นักเรียนจะให้ความสนใจและติดตามการสอนไปได้ตลอด จำเป็นต้องให้นักเรียนได้มองเห็นโดยทั่วหน้า มิฉะนั้นนักเรียนอาจหันความสนใจไปกับ สิ่งต่างๆ ดังนั้นอาจต้องยกพื้นครูให้สูงขึ้นเพื่อจะได้มองเห็นโดยทั่วถึงหรืออาจทำห้องบรรยายแบบยกพื้นด้านหลังสูงแล้วเทต่ำลงมาด้านหน้า ลักษณะเช่นนี้เป็นห้องเรียนซึ่งเหมาะสมแก่การสาธิตเพราะนักเรียนจะเห็นครูได้ชัดเจนดี

3) เสียง ในการสอนนั้นต้องคำนึงว่าต้องการบรรยายฝ่ายเดียวหรือต้องการให้มีการแลกเปลี่ยนความคิด ถ้าต้องการแลกเปลี่ยนจำเป็นต้องให้เกิดการโต้เถียงจากผู้พูดทุกท่าน การใช้เครื่องขยายเสียงต้องคำนึงถึงเสียงสะท้อนด้วย

4) ไฟฟ้าและแสงสว่าง แสงสว่างภายในห้องเรียนจะได้จากแสงธรรมชาติและแสงจากหลอดไฟ แสงที่ได้จากธรรมชาติบางแห่งอาจสว่างเกินไป เช่น บริเวณใกล้หน้าต่างจึงได้มีการกันแสงไว้บ้าง สำหรับแสงที่ได้จากหลอดไฟควรจะได้มีการติดตั้งหลอดไฟในตำแหน่งที่พอเหมาะ สำหรับการใช้ไฟฟ้าควรจะได้มีการติดตั้งปลั๊กไฟในตำแหน่งที่เหมาะสม เช่น ที่พื้นห้องเรียน หรือที่ผนังห้องเรียนโดยรอบ เพื่อจะได้สะดวกแก่การใช้

5) การระบายอากาศในห้องเรียนจำเป็นต้องมีการถ่ายเทอากาศ โดยการติดตั้งหน้าต่างให้ถูกทิศทางลม เกิดการหมุนเวียนของอากาศโดยสะดวก

6) การเลือกใช้และติดตั้งอุปกรณ์โสตต้องให้ความระมัดระวัง เช่น การติดตั้งจอในห้องเรียน ถ้าเป็นห้องสี่เหลี่ยมจัตุรัสการติดตั้งจอมุมห้องจะเก็บคนดูได้มาก แต่ถ้าเป็นห้องสี่เหลี่ยมผืนผ้าการตั้งจอด้านหน้าห้อง (ด้านแคบ) จะเก็บคนได้มาก อาจใช้จอชนิดม้วนได้ติดตั้งเหนือกระดานดำจะทำให้ใช้ได้ทั้งกระดานดำและจอ อุปกรณ์ที่ใช้มากอีกอย่างคือ เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ เครื่องฉายสไลด์

สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ นอกจากสถานที่ตั้งของสถาบันการศึกษาที่เหมาะสม สภาพห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนการสอนแล้ว สถานที่พักผ่อนหย่อนใจในร่มของนักศึกษายังเป็นสถานที่ที่จะช่วยเสริมทางสังคมของนักศึกษาได้เป็นอย่างดี เพราะนักศึกษาย่อมมีความต้องการได้สมาคมและสนทนากับกลุ่มเพื่อนของตนนอกชั้นเรียน ซึ่งนักศึกษาจะได้เรียนรู้แลกเปลี่ยนความคิดจากเพื่อน ครู และคนอื่น ๆ จากการสนทนาและพบปะกันอย่างไม่เป็นทางการนี้เป็นอย่างมาก สถานที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจ ในร่มของนักศึกษาจึงควรเป็นศูนย์กลางที่รวมของนักศึกษาและไม่ควรอยู่ติดกับห้องสมุด หอประชุมหรือโรงอาหาร ในบริเวณควรจัดให้มีโต๊ะเก้าอี้ นั่งทำงานได้เป็นกลุ่มย่อยๆ มีการตกแต่งบริเวณ มีบริการต่างๆ เช่น โทรศัพท์สาธารณะ ตู้น้ำดื่ม ฯลฯ

สื่อการเรียนการสอน พบว่า เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งส่วนหนึ่งในกระบวนการเรียนการสอนของผู้เรียนและผู้สอน เพราะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจสิ่งที่เรียนได้ชัดเจนขึ้น ผลการวิจัยหลายครั้งระบุว่า การสอนที่ใช้สื่อที่ดีนั้น จะทำให้ผู้เรียนเรียนได้เร็วกว่า

ประหยัดเวลากว่า ถูกต้องแม่นยำหรือสื่อความหมายได้ดีกว่า ผู้เรียนไม่เกิดความเบื่อหน่าย ผลการเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากขึ้น (อุทิศ นวลเจริญ, 2529)

นันทา วิฑูฒิศักดิ์ (2533) ได้สรุปแนวคิดจากนักวิชาการหลายท่านเกี่ยวกับ ประโยชน์ของสื่อการเรียนการสอน ดังนี้

- 1) เป็นศูนย์กลางความสนใจ เป็นการสร้างแรงจูงใจและสร้างความสนใจให้ผู้เรียน เกิดความรู้สึกอยากเรียน สนุกสนานและเพลิดเพลิน
- 2) ช่วยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์กว้างขวางขึ้น ช่วยขยายสภาพแวดล้อมของผู้เรียน
- 3) ทำให้นักเรียนเกิดประสบการณ์ร่วมกันและเข้าใจเหมือนกัน
- 4) คุณภาพของการเรียนรู้ดีขึ้นทำให้สิ่งที่เข้าใจยากเข้าใจได้ง่ายขึ้น เพราะสื่อการเรียนสามารถแปลงนามธรรมให้กลายเป็นรูปธรรม และสามารถสร้างสถานการณ์จำลองได้ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้ประหยัดเวลาในการสอนมาก
- 5) ช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง จำได้นาน ประทับความรู้สึกได้นาน และ ทำได้เร็วขึ้น ดีขึ้น เช่น จำได้ทุกคำพูดหรือทุกเหตุการณ์ที่ได้มาจากโทรทัศน์
- 6) สามารถเอาชนะ เวลา สถานที่ ระยะทาง และขนาดได้ กล่าวคือ
 - 6.1) นำสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตกลับมาศึกษาได้ในปัจจุบัน
 - 6.2) นำสิ่งที่อยู่ไกลมาศึกษาได้
 - 6.3) ย่อหรือขยายขนาดของวัสดุให้สะดวกนำมาประกอบการเรียนการสอนได้
 - 6.4) ทำสิ่งที่เคลื่อนไหวเร็วให้เคลื่อนไหวช้าลงจนสังเกตได้
 - 6.5) ทำสิ่งที่เคลื่อนไหวช้าให้เคลื่อนไหวเร็วขึ้น
- 7) มีส่วนช่วยเสริมสร้างความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
- 8) ช่วยให้ผู้เรียนรู้ได้มากในเวลาทีรวดเร็ว ย่นระยะเวลาในการเรียน เช่น บางเรื่องไม่ต้องค้นคว้าจากหนังสือ
- 9) มีส่วนช่วยเสริมทัศนคติที่ดีได้
- 10) เรียนตามความสนใจและความสามารถ เช่น ชุดการสอน บทเรียนสำเร็จรูป เป็นต้น
- 11) เรียนซ้ำได้ด้วยตนเอง เช่น เทปบันทึกภาพ เทปบันทึกเสียง หุ่นจำลอง ของตัวอย่าง ฯลฯ

ห้องสมุด ถือเป็นสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่สำคัญอย่างหนึ่งเพราะเป็นแหล่งให้บริการในด้านความรู้ ความคิด ตลอดจนข่าวสารต่างๆ ห้องสมุดจึงเป็นแหล่งที่มีความสำคัญต่อการศึกษา มาก โดยเฉพาะในสังคมและชีวิตความเป็นอยู่สมัยใหม่ ซึ่งข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนเทคโนโลยีใหม่ๆ ได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว ห้องสมุดจะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษา หากความรู้เพิ่มเติม เพิ่มพูนความรู้ที่ได้เรียนรู้ หรือศึกษามาให้กว้างขวางและเข้าใจแจ่มชัดขึ้น สนับสนุนการค้นคว้าด้วยตนเองอย่างอิสระ ตลอดจนเป็นแหล่งที่ให้บริการศึกษาตลอดชีวิต

ห้องสมุดของวิทยาลัยพยาบาลจัดเป็นห้องสมุดประเภทห้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย (College and University Library) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ดังนี้ (ประทีป จรัสรุ่งรวีร, 2533)

- 1) เพื่อเป็นศูนย์กลางในการติดต่อประสานงานกับมหาวิทยาลัยอื่นในด้านเอกสาร
 - 2) การวิจัย
 - 3) เพื่อเป็นศูนย์กลางของการค้นคว้าสำหรับนิสิตนักศึกษาและอาจารย์ สนองความต้องการในทางหนังสือทั้งในด้านประกอบหลักสูตรและในด้านให้ความรู้ทั่วไป
 - 4) เพื่อช่วยให้อาจารย์และนิสิตนักศึกษาได้รับความสะดวกในการศึกษาค้นคว้าและวิจัย
 - 5) เพื่อส่งเสริมพัฒนาการในทางวิชาการโดยให้อาจารย์และนิสิตนักศึกษาได้มีโอกาสแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากหนังสือและสิ่งพิมพ์อื่นๆ ในห้องสมุด
 - 6) เพื่อส่งเสริมและกระตุ้นให้นิสิตนักศึกษาร่างนิตยรักการอ่านไปตลอดชีวิต
- ลักษณะของห้องสมุดมหาวิทยาลัย**
- 1) อาคารและสถานที่ตั้ง ห้องสมุดมหาวิทยาลัยทั้งหอสมุดกลางและห้องสมุดคณะ หอสมุดกลางมักจะเป็นอาคารเอกเทศ ซึ่งควรตั้งอยู่ศูนย์กลางของสถาบัน มีการออกแบบที่เหมาะสม ขนาดของอาคารขึ้นอยู่กับบริบทของสถาบันการศึกษา วิธีสอน ลักษณะและจำนวนเล่มของหนังสือ ที่นั่งอ่านหนังสือควรมีจำนวนหนึ่งในสามของจำนวนนิติตทั้งหมด จำนวนนี้อาจเปลี่ยนแปลงได้ เนื้อที่ควรมีอย่างเพียงพอ สำหรับปฏิบัติงานของบุคลากรห้องสมุด และมีเพียงพอสำหรับผู้ใช้ ห้องสมุด
 - 2) วัสดุสิ่งพิมพ์ห้องสมุดของสถาบันอุดมศึกษาเหล่านี้ จะต้องจัดหานั่งหนังสือ สิ่งพิมพ์
 - 3) โสตทัศนวัสดุสำหรับประกอบการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตรการเรียน การวิจัยและกิจกรรมของแต่ละสถาบันในจำนวนที่เพียงพอและทันสมัยใช้ประโยชน์ได้เต็มที่

4) การดำเนินงาน ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเป็นหน่วยงานซึ่งอาจเรียกว่า สำนักหรือศูนย์ มีสถานภาพเทียบเท่าคณะของมหาวิทยาลัย บรรณารักษ์หรือผู้อำนวยการห้องสมุดมีสถานภาพเทียบเท่าคณบดี และเป็นกรรมการของสภามหาวิทยาลัย เพื่อจัดหาทรัพยากรห้องสมุดให้ สอดคล้องกับความต้องการและเป้าหมายของมหาวิทยาลัย

5) บริการและกิจกรรม นอกจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยจะให้บริการด้านการจัดหาหนังสือและวัสดุต่างๆ บริการให้ยืมแล้ว ยังมีบริการอื่นๆ อีก เช่น บริการจัดทำบรรณนิเทศความในวารสาร บริการแปล บริการยืมระหว่างห้องสมุด บริการข่าวสารทันสมัย บริการสอนการใช้ห้องสมุด บริการถ่ายสำเนา บริการทำหนังสือคู่มือการใช้ห้องสมุดแก่ผู้ใช้มหาวิทยาลัย รับผิดชอบ หรือจัดนิทรรศการหนังสือประกอบการสอนหลักสูตรพิเศษสำหรับบุคคลภายนอกมหาวิทยาลัย เป็นต้น

เมื่อพิจารณาห้องสมุดของวิทยาลัยพยาบาล ดังกัດกระทรวงสาธารณสุข จะมีห้องสมุดเป็นของตนเองสำหรับให้นักศึกษาทำการศึกษาค้นคว้าโดยตรง แต่ในขณะเดียวกันจะมีการประสานบริการการใช้ห้องสมุดกับห้องสมุดโรงพยาบาลที่วิทยาลัยพยาบาลนั้นตั้งอยู่ ห้องสมุดประจำจังหวัดและห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัด โดยประเภทหนังสือและตำราเรียนจะเน้นตำราเรียนตามหมวดวิชาและการพยาบาล สำหรับตำราภาษาไทยจะมีครบทุกสาขาวิชาในหมวดวิชาชีพและพื้นฐานวิชาชีพเป็นตำราที่ผลิตโดยสถาบันพัฒนากำลังคนด้านสาธารณสุข นอกจากนี้ห้องสมุดของวิทยาลัยพยาบาลบางแห่งจะจัดให้มีห้องสมุดวิดีโอเปิดบริการแก่นักศึกษาที่สนใจศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โดยวิดีโอส่วนใหญ่เป็นความรู้เกี่ยวกับการพยาบาลในสาขาต่างๆ และห้องสมุดจะเปิดบริการล่วงเวลาในวันราชการหรือเปิดบริการในวันหยุดราชการ ซึ่งแต่ละวิทยาลัยพยาบาลจะมีบริการดังกล่าวแตกต่างกันไปตามความพร้อมของแต่ละวิทยาลัยพยาบาล ปัจจุบันวิทยาลัยพยาบาลหลายแห่งเริ่มนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในการให้บริการด้านห้องสมุดแก่นักศึกษาพยาบาล สำหรับบริการอื่นๆ ที่ห้องสมุดจัดให้แก่นักศึกษาพยาบาล เช่น บริการถ่ายสำเนา บริการยืมระหว่างห้องสมุด บริการสอนการใช้ห้องสมุด เป็นต้น จะเห็นได้ว่าห้องสมุดและระบบบริการของห้องสมุดเป็นสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่สำคัญมาก เพราะเป็นสิ่งที่ช่วยสนับสนุนและส่งเสริมให้นักศึกษาได้มีการค้นคว้าด้วยตนเองอย่างอิสระและมีการศึกษาตลอดชีวิต (วรรณวดี เนียมสกุล, 2538) และจากข้อบังคับสภาการพยาบาลว่าด้วยการรับรองสถาบันการศึกษาวิชาการพยาบาลและการผดุงครรภ์ พ.ศ. 2538 กล่าวว่า ห้องสมุดต้องมีจำนวนที่นิ่งไม่น้อยกว่าร้อยละ 25 ของจำนวนนักศึกษาทั้งสถาบัน และสถาบันการศึกษาที่เปิดสอนหลักสูตรพยาบาลระดับวิชาชีพ ต้องมีหนังสือจำนวน 50 เล่ม ต่ออาจารย์ 1 คน และมีหนังสือจำนวน 30 เล่มต่อ

หอพัก นับว่ามีความสำคัญต่อนักศึกษาเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นที่อำนวยความสะดวกด้านที่อยู่อาศัยของนักศึกษาขณะศึกษา และเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ช่วยพัฒนานักศึกษาให้เป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพตามเป้าหมายของสถาบัน

Packwood (1971) อ้างถึงใน จีรวัดณ์ วีรังกร, 2530) กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการจัดหอพักไว้ 2 ประการคือ

- 1) เพื่อควบคุมและปรับพฤติกรรมของนักศึกษาให้เหมาะสม
- 2) เพื่อพัฒนานักศึกษาในด้านต่างๆ ดังนี้

2.1) ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา

2.2) จัดสรรสภาพแวดล้อมอย่างไม่เป็นทางการทางการศึกษา

เพื่อสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้

2.3) พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาและคณาจารย์

2.4) ส่งเสริมนักศึกษาให้เกิดการเรียนรู้และเจริญงอกงาม เป็นพลเมืองที่ดี

เมืองที่ดี

ซึ่งสอดคล้องกับ Sifferd (1958 อ้างถึงใน วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา 2528)

ได้สรุปวัตถุประสงค์ของการจัดหอพัก ดังนี้

- 1) เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่สอดคล้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

เรียน

- 2) เพื่อจัดการและเปิดโอกาสให้มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกลุ่มฝึกฝนประชาธิปไตย

ธิปไตย

- 3) เพื่อเอื้อหรือผลักดันให้เกิดสุขนิสัยที่ดีและรักษานันทนาการ

- 4) เพื่อหนุนให้เกิดการพัฒนาทักษะทางสังคมทั้งกลุ่มและแต่ละกลุ่ม

- 5) เพื่อส่งเสริมการปรับตัวเองให้เข้ากับปัญหาในชีวิตประจำวันได้

ดังนั้นจึงพบว่าวัตถุประสงค์ของการจัดหอพักเพื่อพัฒนานักศึกษาแบบใหม่ได้รวบรวมการพัฒนาทางด้านวิชาการหรือทางสติปัญญา รวมทั้งการเข้าใจในคุณค่าของวัฒนธรรมทางสังคมอันส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาตามศักยภาพของแต่ละบุคคลด้วย2

นิภา วงษ์พิพัฒน์พงษ์ (2532) ได้เสนอแนวทางพัฒนาหอพักเกี่ยวกับการจัดหอพักเพื่อเป็นศูนย์ศึกษาและอาศัย (Living Learning Center) ซึ่งจะช่วยให้เกิดการพัฒนานักศึกษา มีชีวิตที่สมบูรณ์ อาทิเช่น ส่งเสริมบรรยากาศด้านวิชาการ โดยทางหอพักติดต่อกับหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องทางการศึกษา เช่น เอเชียฟาวด์เดชั่น ศูนย์ภาษาเอยูเอ หรือบริษัท การพิมพ์ต่างๆ เพื่อขอบริจาคหนังสือนำมาไว้ในห้องอ่านหนังสือของนักศึกษาในหอพัก แล้วจัดให้

ศึกษา มีชีวิตที่สมบูรณ์ อาทิเช่น ส่งเสริมบรรยากาศด้านวิชาการ โดยทางหอพักติดต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางการศึกษา เช่น เอเชียฟาวด์เดชั่น ศูนย์ภาษาเอยูเอ หรือบริษัท การพิมพ์ต่างๆ เพื่อขอบริจาคหนังสือนำมาไว้ในห้องอ่านหนังสือของนักศึกษาในหอพัก แล้วจัดให้มีนักศึกษา ทำหน้าที่รับผิดชอบในการยืมและการคืนกันเอง และเพื่อส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ทางหอพักควรติดต่อยิมวิดิทัศน์ที่เห็นว่าเป็นประโยชน์มาจัดฉายให้ชมเป็นครั้งคราว ซึ่งจะช่วยให้เหล่าบรรดานักศึกษาได้รับความรู้และความบันเทิงไปพร้อมกัน

นับได้ว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพมีความสำคัญต่อความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพราะนักศึกษาพยาบาลจะมีปฏิสัมพันธ์ได้ตอบ ต่อสิ่งเร้าในลักษณะต่างๆ หากสภาพแวดล้อมทางกายภาพดีเหมาะสม ย่อมก่อให้เกิดความพึงพอใจ เป็นแรงจูงใจให้นักศึกษามีความกระตือรือร้น ที่จะศึกษาหาความรู้อันจะนำไปสู่สมรรถนะที่ดีของนักศึกษาต่อไป

สภาพแวดล้อมทางจิตใจและสังคม ประกอบด้วย

อาจารย์ ถ้ากล่าวถึงในด้านของสภาพแวดล้อมทางจิตใจและสังคมก็จะเน้นถึงสัมพันธ์ภาพระหว่างอาจารย์และนักศึกษา Bakanauskas (1987) ได้กล่าวว่า สัมพันธภาพระหว่างอาจารย์และนักศึกษา เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการเจริญเติบโตและพัฒนาการในด้านต่าง ๆ และช่วยให้นักศึกษาเผชิญกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้ดี สัมพันธภาพระหว่างอาจารย์และนักศึกษาควรเริ่มต้นด้วย การติดต่อสื่อสารด้วยความซื่อสัตย์ เชื่อและไว้วางใจ ช่วยเหลือและแบ่งปันนักศึกษาทั้งทางด้านความคิดและความรู้สึก สัมพันธภาพระหว่างอาจารย์และนักศึกษา จะช่วยนักศึกษาในการเรียนรู้ และพัฒนาทั้งในด้านบุคลิกภาพ และสมรรถนะเชิงวิชาชีพ

รังสิณี พูนเพิ่ม (2535) ได้กล่าวถึงบทบาทของอาจารย์พยาบาลไว้ดังนี้

- 1) เป็นผู้สอน ให้นักศึกษาเป็นพลเมืองดี มีความรู้ความสามารถในการประกอบวิชาชีพพยาบาล
- 2) เป็นแบบอย่างที่ดีของนักศึกษา เป็นผู้มีคุณธรรม เป็นตัวอย่างของครูและพยาบาลวิชาชีพที่ดี
- 3) เป็นนักวิชาการ ต้องหมั่นหาความรู้ที่กว้างขวาง และทันสมัยอยู่เสมอ
- 4) เป็นผู้ถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติและเป็นแบบอย่างที่ดีในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาติ
- 5) เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ร่วมงาน
- 6) เป็นผู้เฝ้าระวัง ผู้ประเมินผล ต้องมีความรู้และความเข้าใจในการประเมินผลเป็นอย่างดี

7) เป็นนักวิจัยและผลิตตำราทางการพยาบาล ทางการเรียนการสอน เพื่อนำผลการวิจัยมาปรับปรุงการเรียนการสอน รวมทั้งให้การพยาบาลผู้ป่วย เพื่อพัฒนาการพยาบาลให้มีคุณภาพดีต่อไป

8) เป็นผู้ให้บริการทางการศึกษาและการพยาบาล และในทุกอย่างที่ครูพยาบาลสามารถให้บริการได้

นอกจากนี้ วิลาลินี นุกันยา (2538) ได้ทำการศึกษาบทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษาในวิทยาลัยพยาบาล โดยเน้นตามหน้าที่และความรับผิดชอบในฐานะอาจารย์ที่ปรึกษา จำแนกได้ 9 ด้าน คือ

- 1) ด้านการพัฒนาสมรรถนะ ด้านความรู้และสติปัญญาของนักศึกษา
- 2) ด้านการพัฒนาสมรรถนะทางด้านร่างกายของนักศึกษา
- 3) ด้านการพัฒนาสมรรถนะทางด้านสังคมของนักศึกษา
- 4) ด้านการพัฒนาอารมณ์ของนักศึกษา
- 5) ด้านการพัฒนาความเป็นตัวของตัวเองของนักศึกษาพยาบาล
- 6) ด้านการพัฒนาความมีเอกลักษณ์ของนักศึกษา
- 7) ด้านการพัฒนาเป้าหมายของชีวิตนักศึกษา
- 8) ด้านการพัฒนาบูรณาการของนักศึกษา
- 9) ด้านสัมพันธภาพกับนักศึกษา

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (2531 อ้างถึงในวิลาลินี นุกันยา, 2538) ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของอาจารย์ ไว้ดังนี้

1) ด้านวิชาการ

1.1) แนะนำและชี้แจงทางด้านวิชาการอย่างมีระบบระเบียบ ต้องศึกษาลักษณะรายวิชาและวิธีการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2) แนะนำ ควบคุม ดูแล และติดตามผลการเรียนของนักศึกษาให้เป็นไปตามข้อบังคับของสถาบัน

1.3) ส่งเสริมและกระตุ้นให้นักศึกษามีความกระตือรือร้นในการเรียน และติดตามวิทยาการใหม่ ๆ อยู่เสมอ

1.4) ส่งเสริมการศึกษาต่อในระดับสูง ระเบียบ และแนวปฏิบัติที่เกี่ยวกับการศึกษาและการงานในอนาคต

2) ด้านการเสริมสร้างบุคลิกภาพและเจตคติ

2.1) ให้คำปรึกษาด้านการปรับตัว การแต่งกาย บุคลิกภาพ

2.2) แนะนำและตักเตือนให้นักศึกษาปฏิบัติตัวให้ถูกต้องตามระเบียบของคณะและของวิทยาลัย

2.3) แนะนำและสร้างเสริมให้นักศึกษามีจริยธรรมและคุณธรรมอันดีงามเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักศึกษา

2.4) ต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับนักศึกษา มีความเป็นกันเองกับนักศึกษา

3) ด้านอื่น ๆ

3.1) ให้คำปรึกษาในปัญหาส่วนตัว หรือปัญหาทั่ว ๆ ไป

3.2) ควรจัดเวลาให้นักศึกษามาพบอย่างสม่ำเสมอ

3.3) ศึกษาภูมิหลังและจัดทำเป็นระเบียบนักศึกษาเป็นรายบุคคล และจัดเก็บข้อมูลต่าง ๆ ของนักศึกษาไว้เป็นความลับ

3.4) ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ และศึกษาต่อ

3.5) แนะนำให้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

สุรัสวดี มุสิกบุตร (2537) ได้จำแนกบทบาทอาจารย์ ตามแนวคิดของ Winston and Others ออกเป็นด้าน ๆ ได้ 4 ด้าน ดังนี้

1) ด้านการแนะนำและให้คำปรึกษา

2) ด้านการพัฒนานิสัยนักศึกษา

3) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับนักศึกษา

4) ด้านการช่วยเหลือและประสานงาน

โดยสรุปแล้ว อาจารย์ที่ดีต้องมีคุณลักษณะที่เหมาะสม คือ ต้องเป็นคนที่มีความรู้ ความสามารถในหลาย ๆ ด้าน ทันทต่อเหตุการณ์และสภาพการเปลี่ยนแปลง เป็นคนที่มีบุคลิกลักษณะที่เหมาะสมที่นักศึกษาจะเข้ามาพบ มีความประพฤติที่เหมาะสมสามารถเป็นแบบอย่างที่ดี รู้จักหน้าที่และบทบาทของอาจารย์ ในบางสถาบันอาจไม่ได้กำหนดบทบาทไว้ให้ อาจารย์ทำให้อาจารย์ขาดการรับรู้บทบาทอาจารย์ ไม่มีแนวทางในการปฏิบัติ ทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานลดน้อยลง ซึ่งผลที่ตามมา คือ สมรรถนะของนักศึกษาลดลงตามไปด้วย ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาอาจารย์ในลักษณะเชิงสัมพันธ์ภาพกับนักศึกษาพยาบาล

เพื่อน นับเป็นสภาพแวดล้อมที่สำคัญเพราะการที่ได้เข้ามาศึกษาร่วมกันจะทำให้ นักศึกษาพยาบาลได้มีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อน ได้สนทนาทั้งทางด้านวิชาการและด้านที่ไม่ใช่

วิชาการ เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน (วาสนา พิทักษ์สาธิต, 2527) Chickering (1993) ได้กล่าวไว้ว่า เพื่อนมีอิทธิพลมากในการถ่ายทอดค่านิยม ความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนพฤติกรรมต่าง ๆ ที่พบเห็น ซึ่งสอดคล้องกับ Garbrino (1985 อ้างถึงในนฤมล เกื่อนมา, 2539) หากกลุ่มเพื่อนมีบรรยากาศที่เป็นกันเองช่วยเหลือกัน ผู้เรียนมักมีแนวโน้มที่จะสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนดีไปด้วย Feldman and Newcomb (อ้างใน ประกอบ คุปรัตน์, 2525) ได้กล่าวถึงอิทธิพลของกลุ่มเพื่อนที่มีต่อนิสิตนักศึกษาไว้ดังนี้

1) กลุ่มเพื่อนช่วยเชื่อมโยงชีวิตภายในครอบครัว กับพ่อแม่หรือผู้ปกครองกับชีวิตการทำงานในโลกกว้าง ช่วยให้นักศึกษาผ่านยุควิกฤติต่าง ๆ และมีอิสระจากบ้านและครอบครัว

2) กลุ่มเพื่อนสามารถเกื้อหนุนการกำหนดวัตถุประสงค์ในการเรียนและวิชาการได้ในบางโอกาส

3) เพื่อนสามารถให้กำลังใจในเรื่องทั่ว ๆ ไป ซึ่งไม่สามารถหาได้จากคณาจารย์ชั้นเรียน หรือหลักสูตรที่กำหนดไว้

4) เพื่อนให้โอกาสแก่นักศึกษาในการอยู่ร่วมกัน โดยเฉพาะกับผู้ที่มีภูมิหลัง ความสนใจ และการฝึกอบรมที่แตกต่างกัน

5) เพื่อนช่วยส่งเสริมคุณค่าภายในกลุ่มให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น และยากที่จะเปลี่ยนแปลงและอาจแสดงออกในรูปท่าทายเป็นและต่อต้านคุณค่า ความคิดเก่า ๆ กระตุ้นความสำนึกทางวิชาการ และเป็นเครื่องทดสอบแนวความคิดประสบการณ์ใหม่ ๆ แนะนำการอาชีพ กระตุ้นและให้กำลังใจนักศึกษาที่กำลังสับสน

6) เพื่อนช่วยเหลือให้นักศึกษามีความมั่นใจและพอใจในตนเองยิ่งขึ้น ตอบสนองความสนใจของนิสิตนักศึกษา ที่ไม่ได้รับการตอบสนองทางด้านวิชาการ หรือล้มเหลวทางด้านวิชาการมาแล้ว

7) เพื่อนช่วยฝึกการเข้าสังคมและการสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัว ซึ่งจะมีผลต่อนักศึกษาในการให้ความช่วยเหลือกัน เมื่อสำเร็จออกไปทำงานแล้ว

จะเห็นได้ว่ากลุ่มเพื่อน มีอิทธิพลต่อนักศึกษาเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นในด้านความเป็นอยู่ของชีวิตโดยทั่วไป หรือในด้านการเรียนรู้ทางวิชาการ (นัยนา อ้างสันติสุข, 2522) สอดคล้องกับคำกล่าวของ วัลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2528) ที่ว่า กลุ่มเพื่อนที่จะสนับสนุนและเป็นเครื่องมือให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่มทุติยภูมิของทางการศึกษาในสถาบันของการ

ศึกษา กลุ่มเพื่อนเป็นประโยชน์ที่เอื้ออำนวยทางด้านวิชาการ โดยการร่วมมือกันแสวงหาความรู้
จึงนับได้ว่า เพื่อน มีอิทธิพลต่อสมรรถนะเชิงวิชาชีพของนักศึกษาพยาบาลเป็นอย่างมาก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุนี วิวัฒน์ภรณ์ (2521) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของนักศึกษาพยาบาลเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการของคณะพยาบาลศาสตร์ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาปริญญาพยาบาลปีที่ 4 หลักสูตรวิทยาศาสตร์บัณฑิต (พยาบาล) จาก 3 สถาบัน คือ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน 116 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า ในด้านการสอน นักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีความเห็นสอดคล้องกัน โดยเฉพาะอาจารย์ประจำตึก ให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการและการปฏิบัติงานแก่นักศึกษาเป็นอย่างดี การปฏิบัติงานเวรตึกและการอยู่เวรคู่กับพยาบาลประจำการ ช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์ในการเรียนรู้มากขึ้น แต่อาจารย์ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ด้านการสอนน้อย ออกข้อสอบไม่ครอบคลุมเนื้อหาวิชาที่สอน ซึ่งแตกต่างจากนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล แต่นักศึกษาทั้ง 3 สถาบัน มีความเห็นสอดคล้องกันว่า ควรเพิ่มอาจารย์พิเศษให้มากขึ้น อาจารย์ส่วนใหญ่ใช้วิธีสอนแบบบรรยาย และใช้อุปกรณ์การสอนน้อย ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย ด้านการนิเทศนักศึกษาทั้ง 3 สถาบัน มีความเห็นสอดคล้องกันว่า อาจารย์นิเทศ ควรมีประสบการณ์มาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปี มีวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี ควรมีการจัดประสบการณ์จำลองขึ้น ก่อนปฏิบัติการจริงบนหอผู้ป่วย ควรมีการประชุมปรึกษาก่อนและหลังการปฏิบัติการพยาบาล ควรให้ความช่วยเหลือแก่นักศึกษาขณะปฏิบัติการพยาบาลอย่างใกล้ชิด อาจารย์นิเทศควรมีชั่วโมงสอนในห้องเรียนด้วย ด้านโสตทัศนศึกษา นักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีความเห็นสอดคล้องกันว่า อาจารย์ยังไม่มีความชำนาญในการใช้อุปกรณ์การสอนใหม่ๆ

สุทัศน์ วรรณวิจิตร (2525) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนวิทยาลัยพลศึกษา โดยใช้แบบสอบถาม ผลการวิจัยได้ว่าพฤติกรรมสอน ด้านปฏิบัติการสอน ด้านการควบคุมวินัยในการเรียนและด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน อยู่ในเกณฑ์มาก ส่วนในด้านเลือกใช้สถานที่และอุปกรณ์ ด้านปรัชญาการสอน ด้านการมอบหมายงานให้ทำ ด้านการเสริมแรงทางการเรียน และด้านการประเมินผลและทำข้อมูลป้อนกลับ อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง

ศานี สุวรรณพัฒน์ (2536) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ การวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ทางสังคม และการเมืองของนิสิตนักศึกษา เกี่ยวกับภาวะวิกฤตในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า นิสิตนักศึกษามีระดับการรับรู้ทางสังคมและการเมืองค่อนข้างสูง แต่การตอบสนองต่อวิกฤตทางสังคมและการเมืองค่อนข้างต่ำ บุคลิกภาพของนิสิตนักศึกษามีความสัมพันธ์กับการรับรู้ทางสังคมและการเมือง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .00 นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังบ่งชี้ว่า ตัวแปรที่สามารถจำแนกกลุ่มผู้ที่มีระดับความรู้ทางสังคมและการเมืองสูงและต่ำ ได้แก่ บุคลิกภาพด้านมโนธรรม การเข้าสังคม การควบคุมอารมณ์ สถานการณ์ด้านการสื่อสาร และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนิสิตนักศึกษา

สุพรรณ นิมลธาด (2538) ศึกษากิจกรรมการจัดการเรียนการสอนกลุ่มวิชาการพยาบาลอนามัยชุมชน ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติของอาจารย์พยาบาล วิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ในด้านกิจกรรมการเตรียมความพร้อมของผู้เรียน กิจกรรมการดำเนินการ กิจกรรมการประเมินผล พบว่า อาจารย์วิทยาลัยพยาบาลวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข จัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิทยาลัยพยาบาลอนามัยชุมชน ทุกรายวิชาในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ทั้ง 3 ด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกรายวิชา และเมื่อเปรียบเทียบโดยจำแนกตามวุฒิการศึกษา ระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าทำงานสอน และประสบการณ์วิชาครู พบว่า กิจกรรมทั้ง 3 ด้านไม่แตกต่างกัน

ศิริรัตน์ จันทร์แสงรัตน์ (2538) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล กิจกรรมนักศึกษา และสภาพแวดล้อม กับคุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง 367 คน ซึ่งเป็นนักศึกษาพยาบาลที่กำลังศึกษาในชั้นปีที่ 1, 2, 3 และ 4 หลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ ปีการศึกษา 2537 พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนหมวดครอบครัว สุขภาพ จิตใจและจิตวิญญาณอยู่ในระดับสูง ส่วนหมวดสังคมและเศรษฐกิจ หน้าที่ และชีวิตประจำวันอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ สภาพครอบครัวและการเป็นผู้นำในกิจกรรมตำแหน่งกรรมการมีความสัมพันธ์ทางบวกกับคุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาลโดยรวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนชั้นปีที่ศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การเป็นผู้นำในกิจกรรมตำแหน่งประธาน รายได้นักศึกษา และรายได้ครอบครัว ไม่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับคุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาลโดยรวม ปัจจัยด้านกิจกรรมนักศึกษา ได้แก่ งานหอพัก งานวินัยและพัฒนานักศึกษา และงานกิจกรรมนักศึกษา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับคุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาลโดยรวมอย่างมี

โดยรวม ปัจจัยด้านกิจการนักศึกษา ได้แก่ งานหอพัก งานวินัยและพัฒนาการศึกษา และงาน กิจกรรมนักศึกษา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับคุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาลโดยรวมอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ได้แก่ สัมพันธภาพของวิทยาลัย พยาบาล จำนวนนักศึกษาในห้องเรียน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับคุณภาพชีวิตของนักศึกษา พยาบาลโดยรวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

นฤมล เกื่อนมา (2539) ได้ทำการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วน บุคคล และสภาพแวดล้อมในวิทยาลัยกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษา พยาบาล วิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ผลการวิจัย พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียน ทักษะคิดต่อวิชาชีพ สภาพแวดล้อมในวิทยาลัยด้านหลักสูตร อาจารย์ เพื่อน และสภาพแวด ล้อมทางกายภาพ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษา พยาบาลโดยรวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนระดับนี้ไม่มีความสัมพันธ์กับความ พร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาลโดยรวม ส่วนตัวแปรที่ร่วมพยากรณ์ ความ พร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาลโดยรวม ส่วนตัวแปรที่ร่วมพยากรณ์ ความ พร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาลได้อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ 0.1 คือ สภาพแวดล้อมในวิทยาลัยด้านเพื่อน ทักษะคิดต่อวิชาชีพ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

วันทนา ถิ่นกาญจน์ (2539) ทำการศึกษาลมรณณะภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของ บัณฑิตสาขาพยาบาลศาสตร์โดยมีการดำเนินการวิจัยตามเทคนิคเดลฟาย ดังนี้คือ มีการสร้าง แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่เป็นผู้นำทางการพยาบาลของประเทศไทย ผู้เชี่ยวชาญ ทางการศึกษาพยาบาล ผู้เชี่ยวชาญทางการบริหารการพยาบาล และผู้เชี่ยวชาญทางการ ปฏิบัติการพยาบาล จำนวน 21 ท่าน ใช้แบบสอบถามจำนวน 3 รอบ รอบที่ 1 เป็นแบบสอบถาม ปลายเปิดรอบที่ 2 และ 3 เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่าทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดย การคำนวณหาค่ามัธยฐาน ฐานนิยม และพิสัยระหว่างควอไทล์ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ลมรณณะภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของบัณฑิตสาขาพยาบาลศาสตร์ที่ผู้เชี่ยวชาญ มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน ประกอบด้วยลมรณณะหลัก 8 ลมรณณะ คือ 1) บุคลิกภาพ 2) ความ รู้และสติปัญญา 3) ลมรณณะเชิงวิชาชีพ 4) ลมรณณะเชิงบริหาร 5) ลมรณณะเชิงจริยธรรม 6) ลมรณณะเชิงการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม 7) ลมรณณะเชิงธุรกิจ และการตลาด 8) ลมรณณะ ด้านการใช้เทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ

สุธีตา หงษาชาติ (2539) ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมในสถาบันบุคลิกภาพ และพฤติกรรมกำรับข่าวสาร กับความรู้ และการตอบสนองต่อภาวะวิกฤตทางสังคมและสภาพแวดล้อมของนักศึกษาพยาบาล โดยใช้กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาพยาบาลจำนวน 295 คน เลือกโดยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยแบบสอบถามจำนวน 3 ชุด ผลการวิจัยพบว่า สภาพแวดล้อมในสถาบันมีความสัมพันธ์การตอบสนองต่อภาวะวิกฤตทางสังคมและสภาพแวดล้อมของนักศึกษาพยาบาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ดวงพร ศรีจันทร์ทวงศ์ (2540) ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล การมีส่วนร่วมในกิจกรรมนักศึกษา สภาพแวดล้อมของวิทยาลัยกับภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้นำนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 3 และ 4 จำนวน 320 คน ซึ่งได้รับจากการทำแบบสัมภาษณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถามภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล แบบสอบถามมีส่วนร่วมในกิจกรรมนักศึกษา และสอบถามภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล แบบสอบถามการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนักศึกษา และสภาพแวดล้อมของวิทยาลัยพยาบาล ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรที่ร่วมกันพยากรณ์ภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ตามลำดับคือ สภาพแวดล้อมของวิทยาลัยพยาบาล และมีการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนักศึกษา ซึ่งร่วมกันพยากรณ์ภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาลได้ร้อยละ 16.51 ($R^2 = .1651$)

สุพรรณิ วงศ์คำจันทร์ (2541) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่าง ภูมิหลังของบุคคล คุณลักษณะส่วนบุคคล และสภาพแวดล้อมในหน่วยงาน กับสมรรถนะของหัวหน้าฝ่ายการพยาบาล ตามการรับรู้ของตนเอง โรงพยาบาลชุมชน สังกัดกระทรวงสาธารณสุข การทำกรณีของใช้แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า หัวหน้าฝ่ายการพยาบาลมีสมรรถนะโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีสมรรถนะด้านภาวะผู้นำ สมรรถนะด้านการปฏิบัติการพยาบาล และสมรรถนะด้านการฝึกอบรม อยู่ในระดับสูง ส่วนสมรรถนะด้านการบริหารงาน สมรรถนะด้านการตลาด สมรรถนะด้านการสนับสนุนงานการสาธารณสุขมูลฐาน สมรรถนะด้านการใช้เทคโนโลยีทันสมัย อยู่ในระดับปานกลาง และสมรรถนะด้านวิชาการและการวิจัย อยู่ในระดับต่ำ คุณลักษณะส่วนบุคคล มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับสมรรถนะโดยรวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สภาพแวดล้อมในหน่วยงาน โอกาสในการแสดงความสามารถ และการมีพี่เลี้ยงมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลาง กับสมรรถนะโดยรวมของหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลอย่าง

มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สภาพแวดล้อมในหน่วยงาน ด้านขนาดของโรงพยาบาล และ การก้าวหน้าในตำแหน่งตามบันไดอาชีพ ไม่มีความสัมพันธ์กับสมรรถนะโดยรวมของหัวหน้าฝ่าย การพยาบาลมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

Adorian (ช้างโน ชูพันธุ์ สมเกื้อ, 2523) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติต่อหอพักกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษารองแคนนิซีส คอลเลจ (Canisus College) เมืองบัฟฟาโล มลรัฐนิวยอร์ก จำนวน 313 คน อโดเรียน พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติที่มีต่อหอพักกับผลการเรียนของนักศึกษาแตกต่างกันไปตามเพศ ชั้นเรียน และวิชาเอกของนักศึกษา สภาพแวดล้อมทางสังคมของนักศึกษาในหอพักขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ส่วนบุคคล มนุษยสัมพันธ์ ขนาดของหอพัก ระเบียบของหอพัก กรรมการหอพัก การบริการอาหารและระยะทางระหว่างหอพักหญิงกับหอพักชาย ส่วนสภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่ขึ้นอยู่กับโอกาสเลือกห้องพัก การเลือกเพื่อร่วมห้องที่อำนวยความสะดวกในการประกอบอาหาร ห้องน้ำส่วนตัว และขนาดของห้องพัก

John Long Marshall (1954) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพยากรณ์ผลสัมฤทธิ์การเรียนของนิสิตชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยมอร์ฟอร์ด โดยใช้คะแนนเฉลี่ยระดับมัธยมศึกษา คะแนนจากแบบสอบถามความสามารถทางภาษา และคะแนนเฉลี่ยการสอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัยเป็นตัวพยากรณ์ ผลการวิจัยพบว่าคะแนนเฉลี่ยในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสามารถทำนายความสำเร็จในการเรียนชั้นมหาวิทยาลัยได้ดีที่สุด มีค่าสหสัมพันธ์กับคะแนนเฉลี่ยผลการเรียนชั้นปีที่ 1 ซึ่งเป็นตัวเกณฑ์สูง 0.60

Barthm Z. Virginia (1965) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณสมบัตินักเรียนของครูพยาบาลที่มีประสิทธิภาพ การวิจัยครั้งนี้ทำในมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ใช้ประชากรรวมทั้งหมด 178 คน ซึ่งประกอบด้วย ผู้อำนวยการพยาบาล 12 คน ครูพยาบาล 64 คน นักศึกษาพยาบาลปีที่หนึ่ง 52 คน ปีที่สอง 50 คน โดยให้เขียนพฤติกรรมของครูที่มีประสิทธิภาพและไม่มีประสิทธิภาพ ผลปรากฏว่า คุณสมบัตินักเรียนที่มีประสิทธิภาพและสำคัญมี 19 ประการ ตามลำดับคือ

ยอมรับนักเรียนเป็นบุคคลหนึ่ง มีความซื่อสัตย์ ไม่ทำให้นักเรียนอายต่อหน้าผู้อื่น ให้โอกาสและเวลาที่เหมาะสมแก่นักเรียน เป็นที่ปรึกษาแก่นักเรียน มีความมั่นใจ เป็นผู้ที่มีอ่อนล้น ผ่อนยาวได้ สนใจร่วมงานกับนักเรียนดี เห็นใจนักเรียน ได้รับความอบอุ่นแก่นักเรียน เตรียมการสอนที่เหมาะสม สามารถอธิบายสิ่งที่นักเรียนไม่เข้าใจ ให้นักเรียนรู้สึกว่าเขาเป็นบุคคลสำคัญ

ลำคัญบุคคลหนึ่ง ให้คำแนะนำและแก้ปัญหาของนักเรียนได้ มีความรับผิดชอบดี เข้าใจความต้องการของนักเรียนแต่ละคน เป็นตัวอย่างที่ดี ควบคุมตนเอง และกระตุ้นนักเรียนเสมอ

Jacobson D. Margaret (1966) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมของครู พยายามทำให้ประทับใจและไม่ประทับใจนักศึกษาพยาบาล ประการที่ใช้ในการวิจัยคือ นักศึกษา

พยาบาล 5 มหาวิทยาลัย ทั้งของรัฐบาลและเอกชน โดยได้ขอให้นักศึกษาเขียน พฤติกรรมที่ประทับใจและไม่ประทับใจที่ได้รับจากครูพยาบาล ในแบบฟอร์มที่กำหนดให้ ผลปรากฏว่า

ด้านผลประโยชน์ที่นักศึกษาได้รับ ที่ประทับใจคือ เมื่อปฏิบัติงานบนหอผู้ป่วย ครูคอยดูแลช่วยเหลือ เมื่อมีคนไข้หนักหรือสภาพการณ์คับขัน คอยสนับสนุนและร่วมมือโดย ลมำเสมอ ที่ไม่ประทับใจคือ ไม่สนใจนักศึกษา คอยหลีกเลี่ยงในการปฏิบัติงาน

ด้านความรู้ความสามารถในวิชาทั่วไปและวิชาชีพ ที่ประทับใจคือ ในเวลาสอน พยายามสอนให้เข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ภูมิหลังในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ครูเป็นแหล่งวิชาและที่ปรึกษาที่มีคุณค่าอย่างแท้จริง ที่ไม่ประทับใจคือ คอยติว่าเวลา ปฏิบัติงาน ไม่อธิบายให้ชัดเจน

ด้านการสร้างสัมพันธภาพกับนักศึกษาและบุคคลอื่น ๆ ที่ประทับใจคือ เมื่อนัก ศึกษาฝึกปฏิบัติงานบนหอผู้ป่วย เมื่อทำผิดหรือไม่ถูกวิธี ครูจะช่วยแนะนำเป็นส่วนตัวอย่าง เจียบ ๆ ที่ไม่ประทับใจคือ การว่ากล่าวต่อหน้าผู้อื่นด้านการสอน ทั้งในห้องเรียนและภาคปฏิบัติที่ ประทับใจคือ เวลาสอนมีวิธีจูงใจให้นักศึกษาอยากเรียน รู้จักคิด ฉลาดขึ้น ตั้งใจสอน ให้คำ ปรึกษาวิจารณ์ในทางสร้างสรรค์

ด้านบุคลิกภาพ ที่ประทับใจคือ ให้ความอบอุ่นเป็นกันเอง จริงใจ สนใจนัก ศึกษา

ด้านการประเมินผลภาคปฏิบัติ ที่ประทับใจคือ ครูและนักศึกษาช่วยกันประเมิน ผล ครูปรึกษาวิจารณ์และแนะนำด้วยท่าทีที่เป็นกันเองและจริงใจ ที่ไม่ประทับใจคือ เมื่อนัก ศึกษาได้เกรด D จึงสงสัยและถาม ครูตอบว่า ไม่สามารถจะบอกได้ว่านักศึกษาทำผิดอะไร

DeSimone, B.B. (1996) การวิจัยนี้เพื่อ สนับสนุนสมรรถนะภาวะผู้นำการ เปลี่ยนแปลงของนักศึกษาพยาบาล โดยเข้าร่วมในทุกหลักสูตรของภาวะผู้นำทางการพยาบาล คณาจารย์ และนักศึกษาช่วยกันประเมิน แต่สมรรถนะ ได้แก่ การติดต่อสื่อสาร การมีส่วนร่วม การ ยอมรับ การมอบหมาย การรับเข้าเป็นสมาชิก และการบรรลุผลสำเร็จ โดยใช้โครงสร้างของ

สมรรถนะภาวะผู้นำ โครงร่างนี้จะนำไปสู่การเรียนการสอน และกิจกรรมระหว่างหลักสูตรเริ่มต้น หลักสูตรที่สมรรถนะการยอมรับ ซึ่งถือว่าเป็นจุดอ่อนและจบลงด้วยการรับรู้สมรรถนะ 6 สมรรถนะ ที่เป็นจุดแข็ง หลังจากจบหลักสูตรนี้ นักศึกษามีความพึงพอใจ และการวิจัยนี้ให้ได้ข้อเสนอแนะว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน สามารถส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะ และความพึงพอใจ ในการเข้าร่วมหลักสูตร

Kaiser and Rudolph (1996) ได้ศึกษาถึงสมรรถนะของนักศึกษาพยาบาลระดับปริญญาตรี จากการประเมินของพยาบาลชุมชน กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้ประเมินที่มีประสบการณ์ในการประเมินจำนวน 8 คน ใช้เครื่องมือในการประเมินการปฏิบัติการทางคลินิกของ Rudolph, Kaiser และ Corrigan (1987) ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติการคลินิกของพยาบาลชุมชน นอกจากนี้พบว่า สมรรถนะของพยาบาลชุมชนแบ่งเป็นสมรรถนะทางสังคม 7 สมรรถนะ สมรรถนะทางการปฏิบัติการทางคลินิก 9 สมรรถนะ และสมรรถนะร่วมระหว่างสมรรถนะทางสังคมและสมรรถนะทางการปฏิบัติการทางคลินิก 19 สมรรถนะ

จากการศึกษาที่กล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ทั้งปัจจัยส่วนบุคคลด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติต่อวิชาชีพ กิจกรรมทางการเรียนการสอนของอาจารย์พยาบาลทั้ง 3 ด้าน และสภาพแวดล้อมของสถาบันทั้ง 2 ด้าน ควรจะมีความสัมพันธ์และสามารถร่วมกันพยากรณ์สมรรถนะเชิงวิชาชีพของนักศึกษาพยาบาลได้ จึงสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

